

MESCİD-İ AKSA REHBERİ (HAREMİ ŞERİF)

İÇİNDEKİLER

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Önsöz

Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra, Kudüs (Beyt-i Makdis)'deki İslam ve Dünya medeniyetinin önemli örneklerinin sergilendiği yerlerden biri olarak kabul edilirler. Bu eserleri tanıtmaya olan ihtiyaç, tarihi ve dini bilgilerdeki ihtilaflar ve çeşitlilikler ile bilgilerin karıştırılması sebebiyle hiçbir zaman bitmeyecektir.

Kudüs'ün İslam inancındaki kutsallığı "Peygamberler şehri" olarak kabul edilmesinden dolayıdır. ["Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de iman ettiler. Her biri Allah'a meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. «Allah'ın Peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadın» dediler." (Bakara Suresi, 285)]

Ayrıca Kudüs "İsrâ ve Mirac şehri" olarak kabul edilir: ["Bir gece kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulumu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. O gerçekten işiten ve görendir." (İsrâ Suresi, 1)]

Mescid-i Aksa, Allah'ın Müslümanlara namazı farz kılmasından itibaren kiblenin Mekke'deki Kabe'ye döndürülmesinden önceki 13 yıl boyunca Müslümanların namazlarında yöneldikleri ilk kiblesi olarak kabul edilir. ["(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü o tarafa doğru çevirin. Şüphe yok ki, ehl-i kitap, onun rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir." (Bakara Suresi, 144)]

Hakkında Kuran ayetlerinin ve hadislerle istinat eden haberlerin yer alması, Kudüs şehrinin faziletlerindendir. Hz. Peygamberin şu hadisi bunlardandır: ["Sadece üç mescit için yolculuğa çıkılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim bu Mescidim (Mescid-i Nebevi)."] (Sahihi Buhari)

Bu kitapçık, Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra külliyesi içinde yer alan tarihi yapılar hakkında kısa bilgiler vermektedir. Bu bilgiler mescitleri, kubbeleri, minareleri, kemerleri, medreseleri, revakları, kapıları, minberleri, namazgâhları, su kaynaklarını, Burak Duvarını ve İslam Müzesini içermektedir.

Mescid-i Aksa, 1924 yılından itibaren Ürdün Haşimî Krallığı'nın koruması ve gözetimi altında bulunmaktadır. PASSIA olarak bu rehberin referanslarının dini, tarihi, coğrafi, kültürel olarak çeşitli kaynaklara dayanması ve çeşitlendirilmesi için çabaladık. Aynı zamanda Mescid-i Aksa'nın ziyaretçilerine rehber niteliğinde bir kitapçık olması için külliye içindeki eserlerin, tanıtıcı fotoğraflarla ve tarihi bilgilerle zenginleştirilerek tanıtılmasına gayret gösterdik.

Dr. Mehdi Abdülhâdi
PASSIA Başkanı- Kudüs

Önsöz	3
Mescidler	4
Kubbeler	24
Minareler	30
Kemerler	32
Medreseler	36
Revaklar	44
Kapılar	46
Su Kaynakları	54
Minberler	58
İslam Müzesi	60
Burak Duvarı	62
Namazgâhlar	64
Mescid-i Aksa'nın Haritası	66

T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon
Ajansı Başkanlığının destekleriyle yayınlanmıştır.

Birinci Baskı – Ağustos 2013

PASSIA

Filistin Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Akademik Topluluğu – Kudüs
Tel: +972-2-6264426 Elektronik Posta: passia@passia.org
İnternet Sayfası: www.passia.org | PO Box 19545, Jerusalem

MESCİDLER

Mescid-i Aksa*

Mescid-i Aksa, Kudüs’de “eski şehir” diye adlandırılan tarihi bölgenin güneydoğusunda yer alır ve eski şehrin altıda biri kadar bir alanı kaplamaktadır. Mescid-i Aksa külliyesi açık alanları, yer altındaki ve üstündeki mescitleri, namazgâhları, minareleri, kubbeleri, medreseleri, binaları, revakları, umumi müstemilatları, kapıları, Mescid-i Aksa’nın açık alanlarına bitişik olan müstemilat binaları ile birlikte dört bir yandan çevreleyen surları içerir. Külliye içerisinde değişik İslami dönemlere ait 200’ü aşkın tarihi eser bulunmaktadır. Mescid-i Aksa’nın kapladığı alan yaklaşık olarak 144 dönüm kadardır. Mescid-i Aksa’nın “Harem-i Şerif” olarak isimlendirilmesi halk kültüründen ve bölgede Osmanlı kültürel mirasından kaynaklanmaktadır. İslam inancında “Haremeyn” tabiri Mekke-i Mükerrreme’deki “Kâbe” ve Medine-i Münevvere’deki “Mescid-i Nebevî” için kullanılır.

Mescid-i Aksa sınırları içerisinde yer alan mevcut binaların ve açık alanların tamamının İslam inancı ve fıkhi açısından aynı kutsallıkta olduğunu zikretmek gerekmektedir. Çünkü eserlerin tamamı Mescid-i Aksa’nın semasının içinde yer almaları sebebiyle aynı hükmün içine girmektedirler. Mescid-i Aksa’nın her bir parçasının aynı fazileti vardır. Bu kutsallık, sadece ibadet için ayrılmış Kible Camii veya Kubbetü’s-Sahra Camisi gibi kapalı ve çatısı olan mekânlara münhasır değildir.

Kubbetü’s-Sahra örneğinde olduğu gibi ister yerin üstünde olsun, Mervan Mescidi örneğindeki gibi isterse yerin altında olsun hüküm aynıdır. Mescid-i Aksa’da itikâfa giren kimse mescidin ister açık alanlarında bulunsun isterse kapalı alanlarında bulunsun itikâfa girmiş kimse hükmünde olmaya devam eder. Burada önemli olan husus bulunulan yerin yani mekânın çatılı, gölgeli veya açık olması durumunun aynı olmasıdır.

Mescid-i Aksa Külliyesindeki Yapılar Çeşitli Yükseklik Seviyelerine Sahiptir:

1. Birinci seviye yerin altıdır. Su kuyuları, su kanalları ve üzeri toprakla örtülü olan bazı binaları içerir.
2. İkinci seviye yine yerin altındadır. Mervan Mescidi (Kible Mescidi’nin kuzeyinde yer alır), Burak Mescidi, Kadim Aksa Mescidi (Kible Mescidinin temellerinin altında bulunmaktadır), Rahmet ve Tövbe Kapıları ve kapalı kapılar olan Müfred (Tekli) Kapısı, Müzdevec (İkili) Kapısı, Müselles (Üçlü) Kapı, Burâk (Mağribîler) Kapısı ve Silsile (Zincirli) Kapısı’nı içerir.
3. Üçüncü seviye zemin seviyesidir. Mescid-i Aksa’nın güney tarafında yer alan Kible Mescidi’ni, ana sahaları, açık olan kapıları ve revakları içerir.
4. Dördüncü seviye zeminin az üstünde yükselen seviyedir. Kubbetü’s-Sahra’yı, Kubbetü’s-Sahra’nın avlusunu, kubbeleri, binaları ve bütün bunları çevreleyen kemerleri kapsar.

* Kurşun kubbeli Kible Mescidi, İslami bakış açısına göre alanın tamamını ifade eden Mescid-i Aksa ile genellikle karıştırılmaktadır.

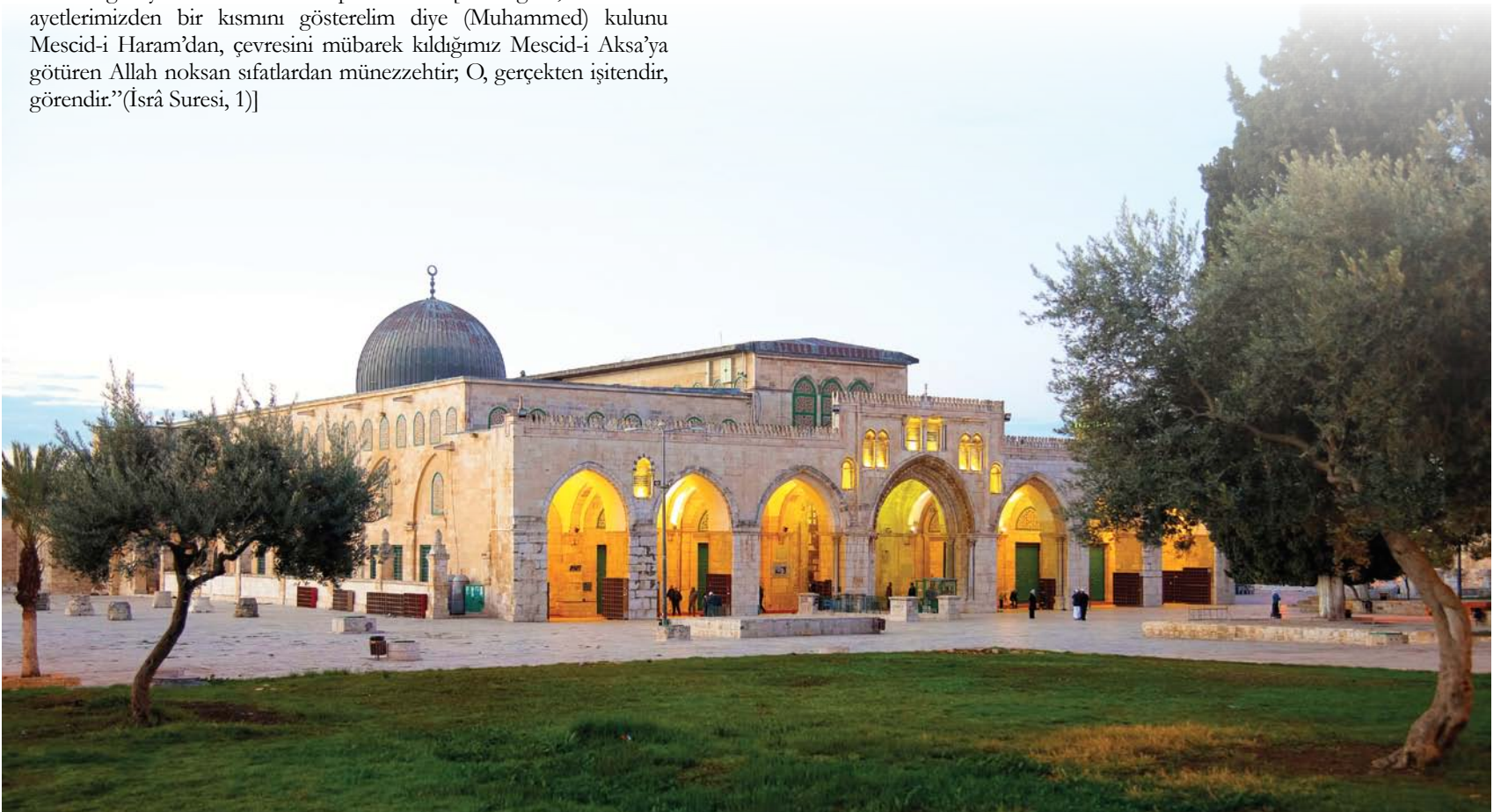
“Mescid-i Aksa” İsminin Tarihi Kökeni

Arapça'da “el-Aksâ” kelimesi “en uzak olan” demektir. “Mescid-i Aksa” diye isimlendirilmesi, Rasûlullah'a (s.a.v.) vahiy indiği zaman Mekke-i Mükerrreme'ye en uzak mescidin kastedilmiş olmasındandır. Lügatte “el-Aksâ” kelimesi, bir mekânın uzaklığının bilinen başka bir mekâna olan uzaklığına izafeten kullanılır. Mescid-i Aksa'nın kutsallık kazanması, ayette geçen “en uzak mescit” ibaresi ile Kâbe'ye olan uzaklığı sebebiyle Mescid-i Aksa'nın kastedilmesinden dolayıdır. Tefsirlerin içinde bir mekânın uzaklığını anlatan “el-Aksâ” kelimesi ile alakalı akla en yakın olan görüş budur. Hz. Musa (a.s.)'ın vafettiği üzere Mescid-i Aksa mukaddes topraklarda bulunmaktadır: [“Ey kavmim Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz.”(Mâide Suresi, 21)]

Kuran-ı Kerim'de haber verildiği üzere Mescid-i Aksa'nın üzerinde bulunduğu yerler mübarek topraklardır: [“Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.”(İsrâ Suresi, 1)]

Hadis-i Şeriflerde haber verildiği üzere, İslam'da üç mescit kutsallığıyla özel bir yere sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: [“Ancak üç mescit için yolculuğa çıkılır; benim bu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa.” (Sahih-i Müslim).]

Mescid-i Aksa iki kıblenin ilki, iki mescidin ikincisidir. Mekke'de Kâbe'den sonra inşa edilerek yeryüzündeki ikinci mescit olmuştur. Ebû Zerr (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif şöyledir: [“Dedim ki: Yâ Rasûlallah! Yeryüzünde ilk yapılan mescit hangisidir?” O (s.a.v.) buyurdu ki: “Mescid-i Haram” Ebu Zerr devamla dedi ki: “Sonra hangisidir?” O (s.a.v.) buyurdu: “Mescid-i Aksa'dır.” Ebu Zerr dedi ki: “İkisinin arasında kaç yıl var?” O (s.a.v.) buyurdu: “Kırk yıl vardır. Bundan sonra nerede namaz vaktine erişirsen artık orada namaz kıl. Çünkü fazilet o kıldığın namazın içindedir.”(Müttefekun Aleyh)]

1. Kible Mescidi

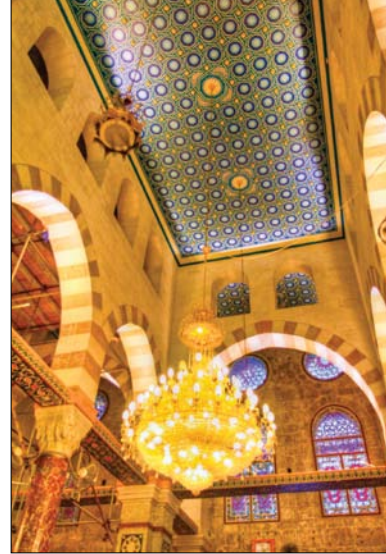
Kible Mescidi, Mescid-i Akşa'nın güneyinde yer alır. Bulunduğu mevki, defalarca mimari değişikliklere uğramıştır. Burada şunu belirtmek gerekir ki, Müslümanlar ilk kez h.15/m.638 yılında Kudüs'ü fethettiklerinde Mescid-i Akşa Haremi'nin bulunduğu araziye etrafı açarak ve üzerinde hiçbir bina olmadığı halde buldular. Kuru, ihmal edilmiş boş bir arazi idi. Müslümanların halifesi Hz. Ömer (r.a.), Müslümanlarla beraber Mescid-i Akşa'nın bulunduğu araziye pisliklerden ve çöplerden temizleme işine girişti. Müslümanlar ilk olarak Kible Mescidi'ni inşa ettiler. Hz. Ömer (r.a.) Sahabelerle istişare etmişti. Onların bazıları ona mescidin mihrabını "Muallak Taşı"nın önüne koymasını işaret etmişti. Bu durumda Kible Mescidi, Mescid-i Akşa alanının kuzeyinde olacaktı. Ancak O, Mescid-i Akşa'nın

güneyindeki duvara gelen yerde, Mescid-i Akşa alanını ortalayacak şekilde mihrabı yerleştirmeyi tercih etti. Hz. Ömer (r.a.) tarafından inşa edilen bu mescit basit bir binaydı. Şöyle ki büyük ahşapların birbirine bağlanmasıyla yapılmış ve ancak üç bin kişiyi alabilecek genişlikte bir yapıydı.

Hz. Ömer'in (r.a.) mescidinden günümüzde hiçbir iz kalmamıştır. Bunun sebebi, günümüze kadar gelen bugünkü Kible Mescidi'ni h.90-96/m.709-714 yılları arasında ilk kez inşa ettiren Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın, Hz.Ömer (r.a.) zamanında yapılan Kible Mescidini yerinden kaldırtmasıdır. Bazı tarihçiler, Kible Mescidi'nin inşaatına Abdülmelik b. Mervân zamanında başladığı ve ondan sonra gelen halife Velîd b. Abdülmelik zamanında ise binanın tamamlandığını söylerler. Emeviler zamanında inşa edilen "Kible Mescidi" 15 neften oluşuyordu. En geniş nef ortadakiydi. Bu eserin çatısını, meyilli olarak döşenmiş kiremitler örtüyordu. Çatı, ortadaki nefin sonunda, yapının güney tarafında büyük bir kubbe ile bitiyordu. Abbasiler zamanında Halife Cafer b. Ebu Mansur tarafından "Kible

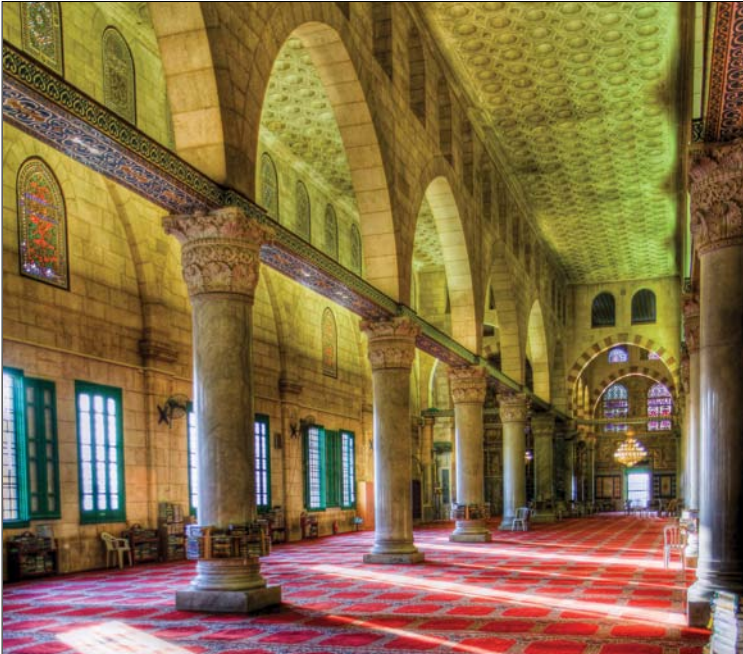
Mescidi" tamir edildi. Kudüs'te yaşanan bir deprem sonrasında Kible Mescidi'nin doğu ve batı yönlerindeki duvarlarının bir kısmının yıkılması üzerine, Abbasi Halifesi el-Mehdî tarafından Mescid bir kere daha tamir edildi. Abbasi Halifesi el-Me'mûn Mescid'in ortasındaki nefleri yeniledi. Memlûklüler zamanında (h.855-923/1451-1517), Yemen'de hâkimiyet kuran bir hanedan olan Tâhirîler Devleti'nin emîri Abdullah b. Tâhir tarafından yeni nefler yapıldı. Fatımiler zamanında benzer şekilde defalarca yenileme ve restorasyon çalışmaları tekrarlandı. Bu çalışmaların en göze çarpanı Fatîmi Halifesi Zâhir Li-İzzâzi Dînillah tarafından h.436/m.1034 yılında Kible Mescidi'nde yapılan restorasyondur. Haçlılar Kudüs'ü işgal ettikleri yıllarda Kible Mescidi'ni kiliseye çevirdiler. Mescidin İslami alametlerini değiştirdiler. Selahaddin Eyyûbi tarafından Kudüs şehri tekrar hürriyetine kavuşturulmasından sonra Kible Mescidi'nin daha önceki haline çevrilmesi ancak mümkün olabildi. Selahaddin Eyyûbi Kible Mescidi'ne, Nureddin Zengî'nin vefatından

önce Halep'de özellikle Mescid-i Aksa'ya konulması için yapılmasını emrettiği minberi koydurdu. Osmanlılar, Kible Mescidi'ne çok büyük bir önem verdiler. Osmanlılar tarafından yapılan ve en başta zikredilmesi gereken çalışmaların ilki, Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdıklarıdır ki Kible Mescidi'ne kapsamlı bir restorasyon yaptırmıştır. Daha sonraki dönemlerde Sultan II. Mahmûd, Sultan Abdülaziz, Sultan II. Abdülhamid Han'ın yaptırdıklarını sayabiliriz. Sultan II. Abdülhamid Han, Kible Mescidi'nin halılarını ve aydınlatma lambalarını (kandillerini) yenilettirmiştir.

Kible Mescidinin Günümüzdeki Hali

Mihrap tarafındaki kubbenin altına kadar doğrudan ulaşan büyük bir merkezi nefin ortalandığı, bu merkezi nefin doğusunda 3 nefin batısında da 3 nefin sıralandığı, kuzeyden güneye 80 metreye ulaşan uzunluğu, doğudan batıya 55 metre genişliği olan dikdörtgen şeklinde bir binadır. Kible Mescidi'nin 9 adet girişi vardır. Bunlardan 7'si mescidin kuzey cephesini merkeze olarak sıralanmaktadır. Kuzey cephesinde sıralanan her bir kapı, mescidin içindeki 7 nefe bakacak şekilde dizilmiştir. Mescidin doğusunda bir kapı ve batısında da bir kapı vardır. Kuzey cephesinde ortadaki giriş kapısı, ana giriş kapısı olarak kabul edilir. Hangi kapıdan girilirse girilsin açık olan diğer bütün neflere ulaşmak mümkündür. Neflerin arasında caminin yükünü taşıyan taş ve mermerden yapılmış büyük sütunlar bulunmaktadır. Taş sütunları tarihi ve antik olup, mermer olanları ise 20. yüzyılın başlarındaki restorasyon sırasında eklenmiştir. Bu sütunlar büyük kemerlerle caminin tavanına bağlanmıştır.

Ömer Mescidi

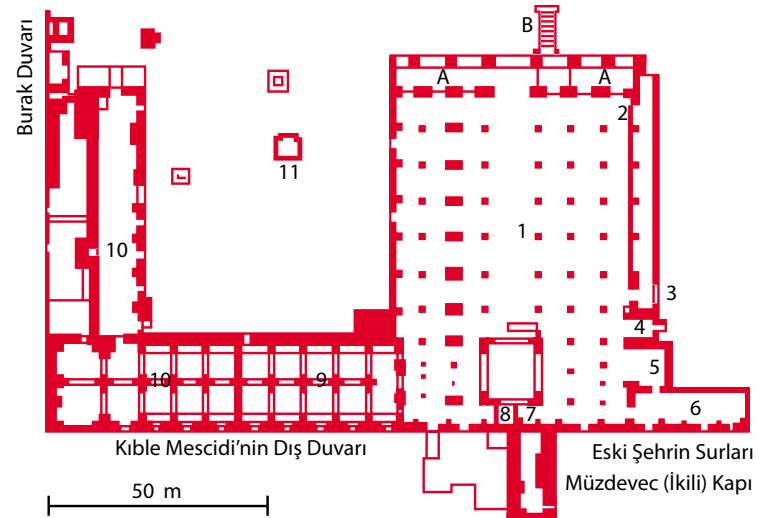
Ömer Mescidi, Kible Mescidi'nin güneydoğusunda yer alır. Kible Mescidi'nin bir bölümü olarak kabul edilir. Dikdörtgen şeklinde inşa edilmiştir. İki girişi olup, kapılardan biri Kible Mescidi'ne bağlayan kapı iken diğeri ise Mescid-i Aksa'nın açık alanlarına bakan kapıdır. Günümüzde bu cami Kible Mescidi'nin "ilk yardım bölümü" olarak kullanılmaktadır.

Kırk Şehid Mescidi

Ömer Mescidi'nin kuzeyinde yer alan geniş bir odadır. Ömer Mescidi'nin diğer kapısı ise Kible Mescidi'ne bakar ve Kible Mescidi'nin bir parçası kabul edilir. Bu odanın "Kırk Şehid Mescidi" olarak isimlendirilmesinin sebebi olarak "Allah'ın salih kullarından, peygamberlerden 40 kişinin burada defnedilmiş olduğu" rivayeti söylenir. Bu konuyu teyit eden bir bilgi ise tarihi kaynaklarda mevcut değildir.

Zekeriya Mihrabı

Kible Mescidi'nin doğu kısmına bitişik bir odada bir mihrap bulunur. Bu mihrap Zekeriya (a.s.)'a nispet edilerek isimlendirilmiştir. Ayeti-Kerime'de zikri geçtiği üzere Zekeriya (a.s.)'ın Hz. Meryem'i ziyaret ettiğinde gördüğü mihrap bu idi. ["Zekeriya (a.s.), onun yanına, mabede (mihriba) her girdiğinde orada bir rızık buldu"(Ali İmrân Suresi; 37)] Ancak bu ayette ismi geçen "mihrabın" o olduğuna dair kesin bir delil yoktur.

- A. Nefler
- B. Yerin altında bulunan Kadim Aksa Mescidi'ne ait bölümlere götüren merdiven.
- 1. Namaz kılan mekânlar.
- 2. Sebîl
- 3. Doğu Kapısı
- 4. Zekeriya Mihrabı
- 5. Kırk Şehid Mescidi
- 6. Ömer Mescidi
- 7. Mihrap
- 8. Minber
- 9. Kadınlar Mescidi
- 10. İslam Müzesi
- 11. Yusuf Ağa Kubbesi

2. Kubbetü's-Sahra

Bu kubbe, h.71-72/m.691-692 yıllarında Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından yaptırılmış olup İslam mimarisinin en eski ve güzel örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Küre şeklindeki bu kubbe, önce bakır plakalar ile kapatılmış, üstü altınla kaplanmıştır. En tepesinde altınla kaplanmış bir hilal yer alır. Üzerini örttüğü "Muallak Taşı'nın", Mirâc-ı Müşerrefe Kayası (Peygamberimizin, üzerinden miraca yükselmeye başladığı kutsal kaya) olduğuna inanılır. Bu kubbe, Mescid-i Aksa'nın kapladığı arazinin tam ortasında, açık bir alanda, Kible Mescidi'nin zemininden 4 metre daha yüksekte inşa edilmiştir. Kubbenin bulunduğu bu alana, mekana güzellik katması amacıyla yapılmış olan 8 ayrı noktadaki kemerlerin altından geçerek ulaşmak mümkündür. Kubbenin iskeleti, kenar uzunlukları 20.59 metre ve yüksekliği 9,5 metre ölçülerinde olan sekizgen şeklinde ve dört kapısı olan bir yapının merkezinde daire şeklindeki bir çemberi çevreleyen bir alanı kaplamaktadır. Kubbe ile sekizgen yapı arasında, üzerinde İsra suresinden ayetlerin yazılı olduğu, çinilerle süslenmiş daire şeklinde bir boyunluk vardır. Burada şunu da zikretmek gerekmektedir ki: Bu yapıda 2.5° ile 3° derece arasında daireyi ayakta tutan sütunların eğimli olması sayesinde bir kimse yapının içine bu dört kapıdan hangisinden girerse girsin direklerin ayakta tuttuğu yapının içini geniş bir açı ile görebilmesi mümkün olmaktadır. h.1433/m.2012 yılında Mescid-i Aksa İmar Komitesi ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) işbirliği ile Kubbetü's-Sahra'nın Hilali'nin altınla yeniden kaplanması işi gerçekleştirilmiştir.

Kubbetü's-Sahra şunları içerir:

- "Muallak Taşı'nın" üstünü örten kubbe şeklindeki yapı.
- Kubbetü's-Sahra'ya girilen 4 kapı.
- Geometrik bitki motiflerinin ve İslamî hat sanatının işlendiği vitray ve revzenle süslenmiş 16 pencere.
- Muallak Taşı (Sahra-i Mirâc-ı Müşerrefe): Düzensiz bir şekle sahip doğal bir kayadır. Altında "Peygamberler Mescidi" olarak isimlendirilen içinde biri derin, diğeri ise düz iki mihrabı bulunan küçük bir mağara bulunmaktadır. Müslümanların pek çoğu bu kayanın Hz. Peygamberin semaları yükselirken bastığı taş olduğuna inanmaktadırlar. Bu kayanın fazileti Mescid-i Aksa'nın sınırları içerisinde yer almasıdır. Halk arasında bu taşın yer ile gök arasında havada asılı olduğu inancı da yaygındır.

*Çinicilik (Kâşânî): Renkli süslemecilik sanatının en güzellerinden biridir. Önce çinilerin işleneceği taşın üzerine hatları siyah renkle çizilmiş resimler yapılır. Sonra üzeri ince, beyaz, berrak, şeffaf bir boya kabuk ile örtülür. Ardından bu resimler berrak yeşil, mavi, açık kırmızı renklerle boyanır. Bu renklerin üstüne kırmızı berrak renk ilave edilir ve boyama işlemi tamamlanır. Çiniler çoğunlukla kare döşeme taşları şeklindedir. Bu taşların şekilleri dikdörtgen, altıgen veya üçgen de olabilmektedir. Her bir taşta farklı veya tekrarlanan süslemelerle nakış yapılabilir.

Abbâsiler Döneminde Kubbetü's-Sahra

Abbâsiler, Kubbetü's-Sahra'ya önem verdiler ve defalarca tamirat yaptırtdılar. Bu tamirat ve restorasyonların en göze çarpanı Halife Me'mun zamanında h.216/m.831 yılında yapılan kubbe binasının tamiiridir. h.301/m.913 yılında Abbâsî Halifesi el-Muktedir Billah'ın annesi de Kubbetü's-Sahra'ya büyük ahşap kapılar yaptırmıştır.

Fatımiler Döneminde Kubbetü's-Sahra

Fatımiler'den halife Zahir Bi-Emrillah Ebu'l-Hasen b. el-Hakem zamanında, h.413/m.1022 yılında, Kudüs'te yaşanan büyük bir depremin ardından Kubbetü's-Sahra'da kapsamlı bir onarım yapıldı. Fatimî halifelerinden Ebû Cafer Abdullah da aynı şekilde h.467/m.1075 yılında onarım yaptırmıştır.

Haçlılar Döneminde Kubbetü's-Sahra

Haçlılar Kudüs'ü h.492/m.1099 yılında işgal ettiler. Kudüs'ü işgal ettikleri dönemde Kubbetü's-Sahra Mescidi'ni kiliseye çevirdiler ve ona "Rabbin Mabedi (Templum Domini)" adını verdiler. Binaya bazı haç ve ikonlardan oluşan süslemeler ilave ettiler. Muallak Taşı'nın etrafına, insanların ondan bir parça koparmak istemelerine mani olmak için demir bir sac ile çevreleyen bir duvar yaptılar. Bu kilise, şövalyelerin ana karargâhı ve toplandıkları bir merkez olarak kabul edilmekteydi. Fakat Selahaddin Eyyübi Kudüs'ü h.583/m.1187 yılında tekrar hürriyetine kavuşturduktan sonra Kubbetü's-Sahra'yı eski orijinal haline yani mescide geri döndürdü.

Eyyübiler Döneminde Kubbetü's-Sahra

Selahaddin Eyyübi Kudüs'ü Haçlıların elinden aldıktan sonra Kubbetü's-Sahra'da kapsamlı bir yenileme yaptırdı ve Kubbetü's-Sahra'daki haçlı kalıntılarını kaldırarak yerlerine İslami süslemeler yerleştirdi. Selahaddin Eyyübi Kubbetü's-Sahra'nın içerisindeki duvarlarda da değişiklikler yaptırdı. Kubbetü's-Sahra'nın içini altın süslemeler ile süslendi. Eyyübiler zamanından kalan bir başka eser ise Muallak Taşı'ndan insanların bir parça koparmaya çalışmalarına engel olmak için yaptırdıkları Muallak Taşı'nın etrafını çevreleyen ahşaptan mamul koruma duvarıdır.

Memlûklüler Döneminde Kubbetü's-Sahra

Memlûklüler döneminde çok önem verilen Kubbetü's-Sahra'da defalarca tamiratlar yapıldı. Zahir Baybars Kubbetü's-Sahra'da kapsamlı bir onarım yaptırdı. Kubbetü's-Sahra'nın kubbesinin dışını süsleyen çok değerli mozaikleri h.659/m.1264 yılında yeniledi. Melik el-Âdil el-Mansûrî döneminde h.694/m.1294 yılında Kubbetü's-Sahra ikinci bir kapsamlı onarımdan geçti. Sultan Muhammed b. Kalâvun ve Emîr Muhammed b. Seyfüddin ez-Zâhiri zamanında da restorasyon ve tamirat işleri yapıldı.

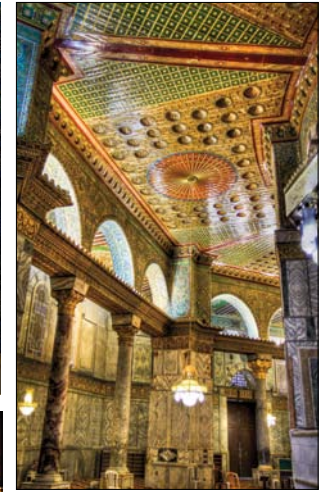
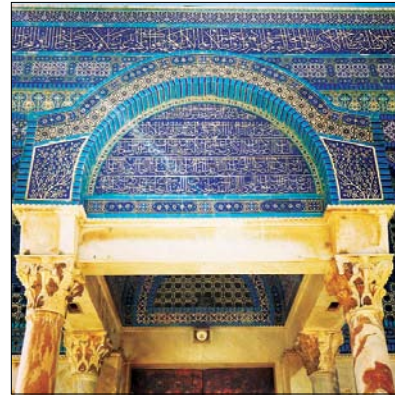
Osmanlılar Döneminde Kubbetü's-Sahra

Osmanlılar döneminde Kudüs'te mimari bir zenginliğe şahit olundu ve Osmanlı Sultanları Kubbetü's-Sahra'ya çok önem verdiler. Kanunî Sultan Süleyman, Kubbetü's-Sahra'nın kubbesinin üzerinde yükseldiği boyunluğu çevreleyen tarihi mozaikleri, h.955-969/m.1548-1561 yılları arasında İstanbul'dan getirtilen özel olarak hazırlanmış çiniler ile değiştirtti. Aynı şekilde Kubbetü's-Sahra'nın binasını genel bir

onarımdan geçirttikten sonra Kubbetü's-Sahra'ya yeni pencereler açtırdı, kapılarına bakır süslemeler giydirdi. Sultan II. Abdülmecid, Kubbetü's-Sahra'da kapsamlı geniş bir tamirat yaptırdı ve h.1270/m.1853 yılında binayı tekrar eski güzelliğine kavuşturdu. Daha sonra h.1291/m.1874 yılında Sultan Abdülaziz kible tarafındaki kapı ile minber arasına büyük bir avize koydurttu ve kubbesini kurşun kaplama ile giydirdi. Sultan II. Abdülhamid Han ise h.1293/m.1876 yılında sülüs hattı ile Kubbetü's-Sahra'nın dışında Yasin Suresinin yazılmasını emretti.

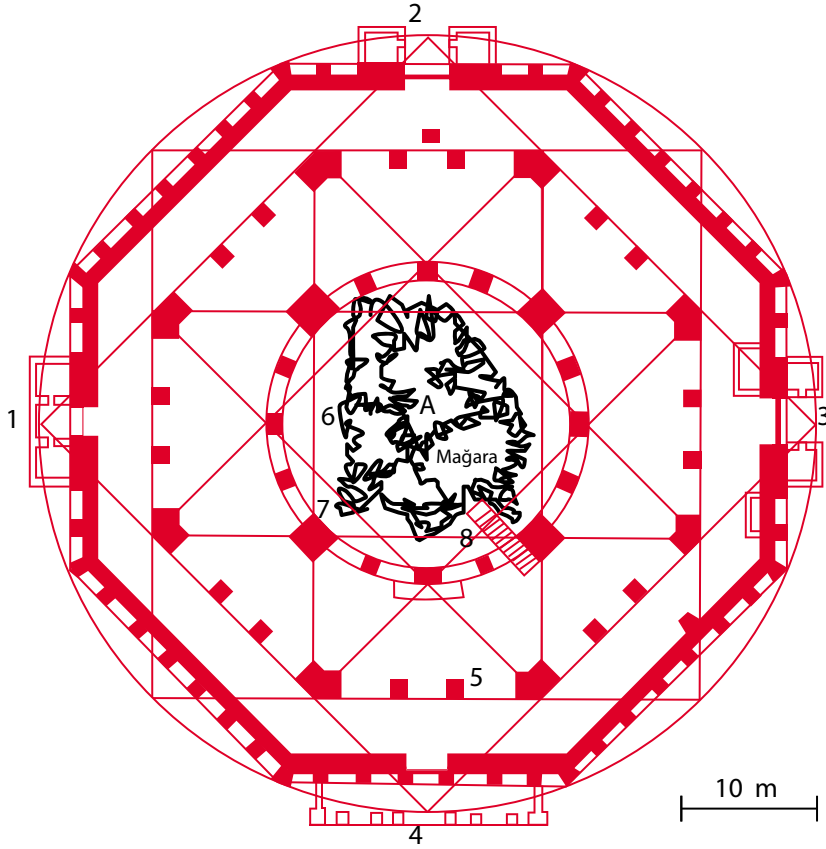
Haşimîler Döneminde Kubbetü's-Sahra

Haşimîler Mescid-i Aksa'nın yönetimini ve korumasını üstlenmelerinden itibaren Kubbetü's-Sahra'nın imarı için çeşitli zamanlarda çalışmalar yaptırdılar. Kral 1. Abdullah h.1342/m.1924 yılında Kubbe'nin kapsamlı bir şekilde onarılmasını emretti. Bu çalışmayı Kral Abdülmelik Hüseyin b. Tallal zamanındaki girişimler takip etti ve Kubbe altın renkli alüminyum kaplama ile giydirildi. İç duvarlarındaki mermerlerin montajı gerçekleştirildi. Dışındaki çinilerin tamirâtı h.1372/m.1953 yılında tamamlandı. h.1389/m.1969 yılından h.1415/m.1994 yılına kadar devam eden ve üçüncü safha olarak bilinen uzun bir imar faaliyetine girişildi. Bu çalışmalar esnasında Kubbetü's-Sahra'nın kubbesinin çinko ile karışık bakırdan yapılmış başka yeni bir kaplama ile yenilenmesi gerçekleştirildi ve üstü 24 ayar altın ile kaplatıldı. İçerisindeki süslemelerin korunması sağlandı. Kubbe'de yer alan ahşap malzemeler dolayısıyla yangına karşı koruma ve söndürme sistemi kurduruldu. Haşimîler Kudüs'te bulunan İslam Vakfı aracılığıyla günümüzde Mescid-i Aksa'nın bakım ve tamirat işlerini yapmaya devam ediyorlar.

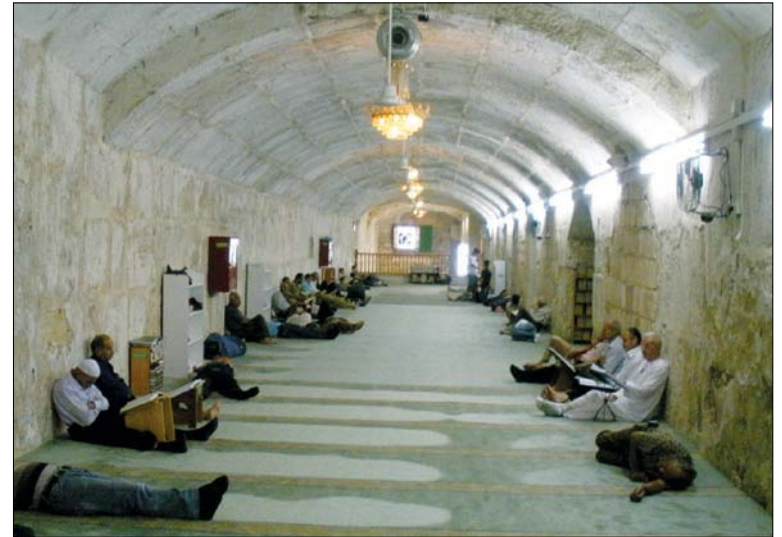
3. Kadim Aksa Mescidi

Kadim Aksa Mescidi, Kible Mescidi'nin ortasındaki nefin altında yer almaktadır. Güneyden kuzeye doğru dikdörtgen şeklinde uzanmaktadır. 18 basamaklı, taştan yapılmış bir merdivenden ibaret olan bir yoldan oraya ulaşmak mümkündür. Bu merdiven, Kible Mescidi'nin ana nefine açılan kapının önünde yer almaktadır. Merdivenin önündeki kapı Kadim Aksa Mescidi'ne yönlendirir. Kadim Aksa Mescidi, arapça yazılı kaynaklarda Nebi Kapısı ismiyle bilinen, batılı kaynaklarda ise İkili (Müzdevec) Kapısı olarak bilinen bir başka kapıda sona erer. Kadim Aksa Mescidi'nde, Mescid-i Aksa Haremi'nin bulunduğu coğrafi durumundan kaynaklanan bir eğim vardır. Büyük taşlardan yapılmış direklerle çevrili iki neften oluşan, kuzeyden güneye doğru uzanan, tonozlu çatısı olan bir yapıdır. Kadim Aksa Mescidi, Emevi Halifeleri tarafından Mescid-i Aksa Hareminin güney duvarlarına bitişik yaptırıldıkları saraylarından, Mescid-i Aksa'ya geçiş için kullandıkları bir koridor olarak hizmet etti. Emeviler, Kadim Aksa Mescidi'ni bu mevkide hazır bulunan geçmişi belki de çok eski tarihlere dayanan arkada bırakılmış malzemeleri kullanarak inşa ettiler. Emeviler, Kadim Aksa Mescidi'ni inşa ederken kullandıkları bu malzemelerin Romalılar veya Herodik dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bugün ayakta olan ve "Mescid-i Aksa İmar Komitesi" tarafından h.1419/m.1988 yılında restorasyonu tamamlanan yapının tarihi, Emeviler dönemine dayanmaktadır. Günümüzde bu yapı "Hitaniyye Kütüphanesi" olarak isimlendirilmekte ve "Mescid-i Aksa Kütüphanesi" olarak da kullanılmaktadır.

A. Muallak Taşı (Sahra-i Müşerrefe)

- 1.Batı Kapısı.
- 2.Cennet Kapısı.
- 3.Silsile Kubbesi Kapısı.
- 4.Kible Kapısı.
- 5.Mihrap.
- 6.Burak'ın izi
- 7.Hz. Peygamberin (s.a.v.) ayağının izi.
- 8.Muallak Taşı'nın altındaki mağaraya götüren merdivenler.

4. Mervan Mescidi

Eskiden “doğu düzlüğü” olarak isimlendirilen bu bina yapılırken, Mescid-i Aksa Haremi'nin güneyindeki bölümün yüzeyinin düzeltilerek elde edilecek düzlüğün üzerine yapılması planlanan bina için temel olması hedeflenmişti. Çünkü üzerine bina yapılması düşünülen bu kısımda çok fazla eğim vardı ve düz değildi. Müslümanlar eğimi ortadan kaldırdıktan ve bu alanı Mescid-i Aksa Haremi'nin kuzey bölümü ile aynı seviyede tesviyesini tamamladıktan sonra elde edilecek sağlam bir mevkide bir bina yapmak istemişlerdi. Bu bina, inşa yılı kesin olarak bilinmemekle birlikte Kible Mescidi'nin yapılmasından çok önce inşa edilmişti. Bu mescid, 4,5 dönüm üzerindeki bir alanı kaplayan, 16 nefli bir yapıdır. Mescid-i Aksa Haremi içerisinde üstü kapalı mekânların en büyüğüdür. Bu haliyle altı bin kişinin aynı anda namaz kılabilceği büyüklüktedir. Mervan Mescidi'ne, Kible Mescidi'nin kuzeydoğu tarafında, iki büyük kapıdan ve büyük bir taş merdivenden geçerek ulaşmak mümkündür. Bu taş merdivenlerin inşası, daha fazla sayıda insanın namaz kılmasına olanak sağlanması ve binanın pencerelerinin az olması sebebiyle havalandırmasının iyileştirilmesi için Mervan Mescidi'nin inşasından sonra tamamlandı. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Mervan Mescidi, “İslâmi Vakıflar İdaresi”ne iade edilmesinden önce “Süleyman'ın ahır”ı olarak biliniyordu. Bu isimlendirmenin kaynağı, Haçlıların Kudüs'ü işgal ettiği dönemde burayı atları için ahır olarak kullanmalarına dayanıyordu. Haçlılar

Kible Mescidi'ni kiliseye çevirmişler ve buraya “Süleyman Mabedi” ismini vermişlerdi. Aynı şekilde Mervan Mescidi'ni de ahır olarak kullanmışlar ve bu yer de “Süleyman'ın ahır”ı olarak bilinmeye başlamıştır. Bu rivayetin doğruluğunu teyit eden hususlardan biri atlarını bağlamak için mescidin duvarlarına astıkları büyük demir halkaların bulunmasıdır. Haçlılar aynı şekilde atlarının giriş çıkışlarını kolaylaştırmak için Mescid-i Aksa Hareminin güneyindeki duvarına “Müfred (Tekli) Kapı” adını verdikleri bir kapı açmışlardır. Günümüzde bu yapının Mervan Mescidi olarak isimlendirmesine gelince, mescidin restorasyonunun tamamlanmasından ve namaz için açılmasından sonra, Emevi halifesi Mervan b. el-Hakem ve oğlu Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan ile ondan sonra Emevi halifeleri olan oğulları Hişam, Süleyman ve Velid'in yani Mervan ailesinin Mescid-i Aksa'nın inşasında ve imarında çok büyük emekleri ve gayretleri olması sebebiyle Mervan ailesine hürmeten bu ad verilmiştir.

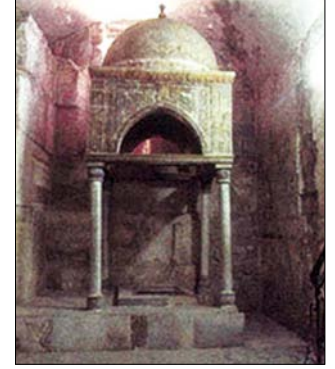
5. Kadınlar Mescidi (Eyyübiler Dönemi)

Kudüs'ü işgal ettiklerinde Haçlılar tarafından atları yemlemek için kullandıkları bir bina oldu. Mescid-i Aksa'nın batısındaki duvardan batı yönünden Haremi çevreleyen surların güneybatı köşesinde doğudan batıya doğru uzanır. Selahaddin Eyyubi Kudüs'ü fethettikten sonra, burayı kadınların kullanımına tahsis edilen bir mescide çevirdi. Ancak daha sonraki dönemlerde üç farklı iş için kullanılmak üzere üç kısma bölündü. Şöyle ki, güneybatısındaki bölümde "İslam Müzesi" olarak kullanılan büyük bir salon ortaya çıkmıştır. Ortasındaki bölüm "Kudüs Üniversitesi Usûluddîn ve'd-Da'vet Fakültesi" için kullanılmıştır. Ancak bu fakülte daha sonra, önce el-Bireh şehrine sonrasında da Doğu Kudüs'ün Abû Dis semtine taşınmıştır. Daha sonra ise bu orta kısım, Kadim Aksa Mescidi'ne taşınmaya kadar "Mescid-i Aksa Ana Kütüphanesi" olarak kullanılmıştır. Üçüncü bölüm olan doğu bölümü ise Kible Mescidi'ne bitişiktir ve "İslami Vakıflar İdaresine" ait arşiv olarak kullanılmaktadır.

6. Hz. İsa'nın Beşiği Mescidi (Osmanlılar Dönemi)

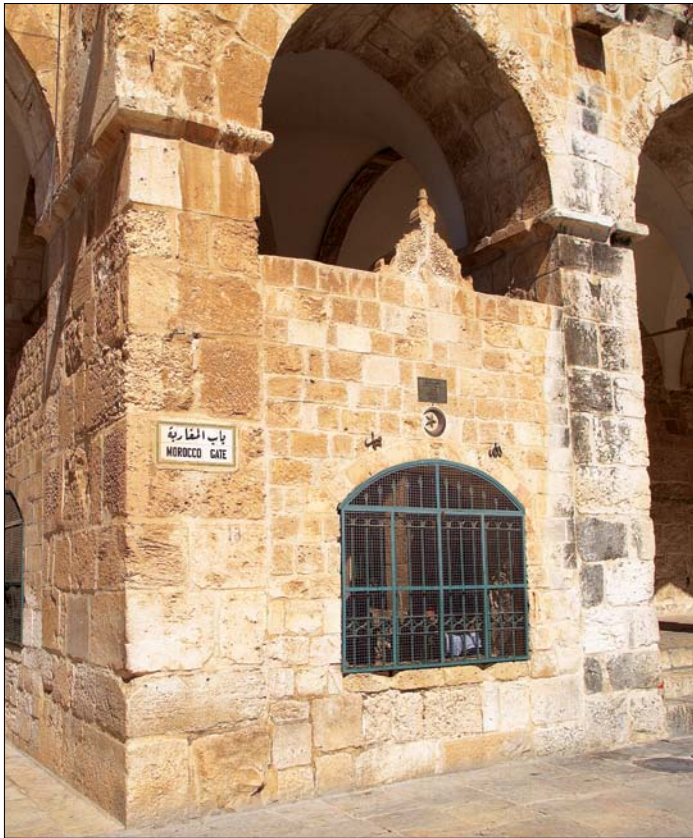
Bu yapı küçük bir kubbeden ibarettir. Osmanlılar döneminin son zamanlarında h.1316/m.1898 yılında Sultan II. Abdülhamid Han zamanında yapıldığı bilinmektedir. Mervan Mescidi'nin güneydoğu köşesindeki merdivenin ortasında yer alır. Bu kubbe dört direk üzerinde ayakta durur. Bu küçük kubbenin altında taştan bir havuz ve beşiğin önünde ise taştan bir mihrap vardır. Tercih edilen görüşe göre buraya Fatımiler veya Abbasiler zamanında konulan ve "Hz.İsa'nın Beşiği" diye isimlendirilen taştan havuz sebebiyle bu ad verilmiştir. Kudüs'deki Hristiyan Kiliselerin önde gelen din adamları bu beşik hakkında rivayetlerin aksine bir açıklamada bulunmuşlar ve Mescid-i Aksa Haremi içinde kendilerine tahsis edilmiş herhangi bir kutsal eserin veya mekânın bulunmadığını beyan etmişlerdir.

7. Burak Camii

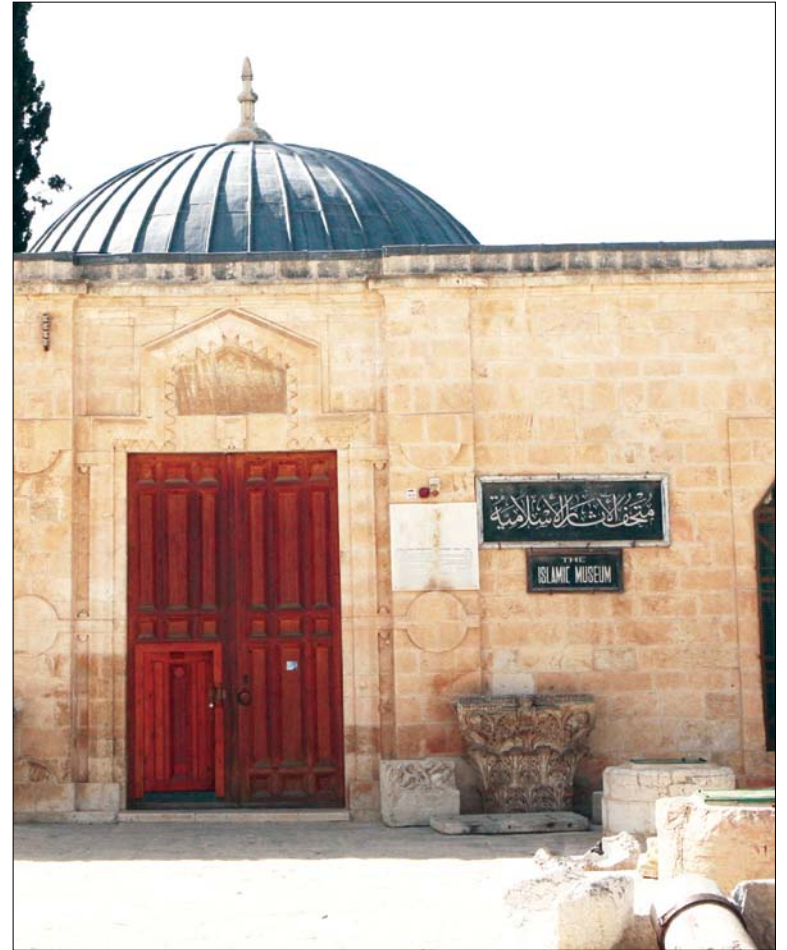
(Emeviler Dönemi / Memlûklüler Dönemi)

Burak Camii, Burak Duvarı'nın (Ağlama Duvarı) hizasında Mescid-i Aksa'nın Batı Revakları'nın içinde Mağribliler Kapısı'nın kuzeyine doğru uzanan bir mevkide yer almaktadır. Büyük silindirik şeklinde, zeminine merdivenle inilen tonozlu bir yapıdır. Müslümanlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in İsra-Miraç Gecesi, Burak adlı bineğini bu caminin duvarında bulunan bir halkaya bağladıklarına inandıkları için camii bu adı almıştır. Yapılışından günümüze, ilk yapıldığı şekliyle ulaşan Burak Camii'nin inşa tarihi h.707-737/m.1307-1336 yılları arasında Memlûklüler dönemine dayanmaktadır. Burak Camii, Kadim Aksa Mescidi'ne, Mervan Mescidi'ne ve Mağribliler Kapısı'na bitişiktir. Ana giriş kapısı Burak Duvarı'nın (Ağlama Duvarı) içindedir ve günümüzde kapalıdır. Caminin, Harem'in açık alanlarına bakan Batı Revaklarına açılan bir kapısı daha vardır ve namaz kılmak isteyenler için ibadete açıktır.

8. Mağribliler Camii (Eyyübiler Dönemi)

Bu mescid, Mescid-i Aksa'nın güneybatı bölümünde "Mağribliler Kapısı"nın yanında yer alır. Malikîlerin kullandığı eski bir mescittir ve bânisi bilinmemektedir. Vakfeden kimsenin hangi tahdid ve şartlarla vakfettiği de bilinmemektedir. Yapının yapılış tarihinin h.6.-7.yy/m.12-13.yy'da Eyyübiler dönemine ait olduğu bilinmektedir. Mescid günümüzde İslam tarihinin çeşitli dönemlerine ait eserlerin en güzel örneklerinin bulunduğu İslam Müzesi'nin bir bölümü olarak kullanılmaktadır.

KUBBELER

9. Silsile Kubbesi – Zincirli Kubbe (Emeviler Dönemi)

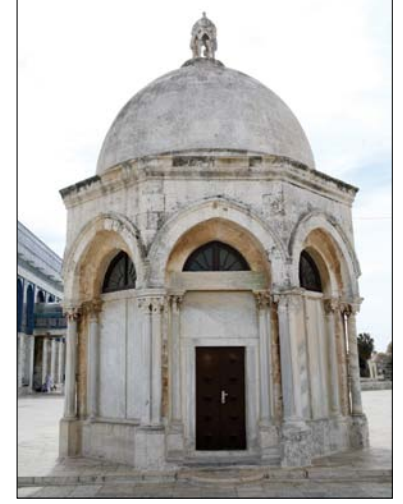
Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan'ın h.72/m.691 yılında inşa edilmesini emrettiği bir kubbedir. Kubbetü's-Sahra'nın doğusunda yer alır. Hacim olarak Kubbetü's-Sahra'dan daha küçüktür. Altıgen şeklindedir. Bazı tarihçilere göre Kubbetü's-Sahra'nın ilk örneği olarak kabul edilir. 11 köşesi bulunan ve 11 sütunun taşıdığı bir yapının üstünde bulunan kubbe, 6 adet sütunun taşıdığı altıgen bir boyunluk üzerine oturmaktadır. Çiniler ise mihrabı ve kubbeyi taşıyan altıgen boyunluğun hem içini hem de dışını olmak üzere her yönden süslemektedir. Kubbenin çinilerle süslenmesi Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman'ın fermanıyla h.969/m.1561 yılında gerçekleşmiştir. Haçlılar, Kudüs'ü işgal ettikleri dönemde bu kubbeyi kiliseye çevirmişler ve "Aziz James Kilisesi" olarak isimlendirmişlerdir. Ancak h.583/m.1187 yılında Selahaddin Eyyübi tarafından Kudüs şehrinin yeniden ele geçirilmesinden sonra eski haline geri çevrilmiştir. "Mescid-i Aksa İmar Komitesi" ile "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)" tarafından h.1433/m.2012 yılında Silsile Kubbesi (Zincirli Kubbe), kapsamlı bir onarımdan geçirilmiş ve Türkiye - İznik'te imal edilen orijinali ile aynı özellikteki çinilerle kubbeyi içinden ve dışından süsleyen çiniler yenilenmiştir.

10. Miraç Kubbesi (Eyyübiler Dönemi)

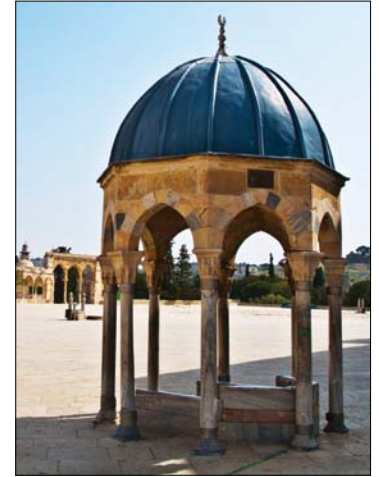
Kubbe, mermerden otuz sütunun taşıdığı sekizgen şeklinde üstü ve etrafı kapalı küçük bir yapıdır. Kubbeyi ayakta tutan mermer sütunların arası mermer levhalarla kapatılmış olup yapının kuzey tarafında bir giriş kapısı bulunmaktadır. Kubbenin içinde güney kısmında bir mihrap vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) miraca çıkışının bir hatırası olarak yapılmıştır. Ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Sultan el-Âdil Ebubekir b. Eyyüb zamanında

Kudüs valisi olan emir Osman b. Ali ez-Zencebilî tarafından h.597/m.1200 yılında yenilenmiştir. Bu kubbe, en tepe noktasında yer alan taca benzeyen bir süsleme ile dikkat çeker. Daha önce kubbe kurşun dökme ile kaplı iken yakın zamanda yenilenmesi esnasında kurşun levhalar taş levhalar ile değiştirilmiştir.

11. Peygamber Mihrabı ve Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

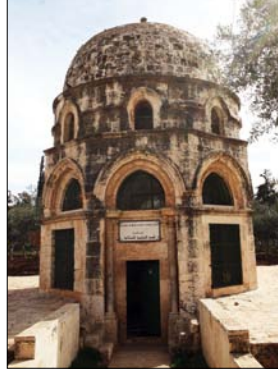
Miraç Kubbesi'nin yakınında K u b b e t ü ' s - S a h r a ' n ı n kuzeybatısında küçük bir kubbedir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in meleklerle ve bütün peygamberlere Miraç Gecesi imam olarak namaz kıldırıldığına inanılan yeri işaretlemek amacıyla yapılmıştır. Kubbenin ve mihrabın yapılması iki aşamada tamamlanmıştır. İlk aşamasında, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Gazze ve Kudüs Valisi olan Muhammed Bey tarafından h.945/m.1539 yılında boyu 70 cm'ye ulaşan bir mihrap yaptırılmıştır. İkinci aşamasında ise Osmanlı Sultanı II. Abdülmecid zamanında mihrabın üstüne bir kubbenin yapılmasıyla yapının inşası tamamlanmıştır. Birbirine kemerlerle bağlı sekiz mermer sütunun üzerindeki küçük bir gerdanlığın üstünü örten bir kubbedir.

12. Süleyman Kubbesi

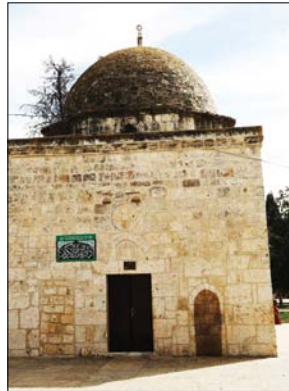
(Emeviler Dönemi / Eyyübiler Dönemi)

Mescid-i Aksa Haremi'nin kuzeyindeki sahaların ortasında, Şerefü'l-Enbiya Kapısı'nın güneybatısında küçük bir kubbedir. Yapımının Emeviler dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Yapının bugünkü haline dönüşmesi ise Eyyübiler dönemine dayanmaktadır. Şöyle ki bu kubbe, yapılış tarzı ve binanın iskeleti bakımından Eyyübiler dönemine ait Miraç Kubbesi'ne benzemektedir. Bazı tarihçiler, kubbenin isminin Hz. Süleyman Peygamber'e (a.s.) nispet edildiğini söylerken, bazı tarihçiler ise Emevi Halifesi Süleyman b. Abdülmelik'e nispet edildiğini söylerler. Kubbe, 24 mermer sütunun taşıdığı sekizgen şeklinde bir yapı olup, içinde Muallak Taşı'ndan bir parça olduğuna inanılan bir kaya vardır. Bu kaya, demirden sac duvar ile çevrilmiş ise de daha sonraki bir zamanda bu duvar ortadan kalkmıştır. Kubbenin içinde güneye doğru bir mihrap yer alır ve kapısı da kuzey tarafındadır. Bugün bu kubbe Mescid-i Aksa'da görevli kadın vaizeler için merkez ofis olarak kullanılmaktadır.

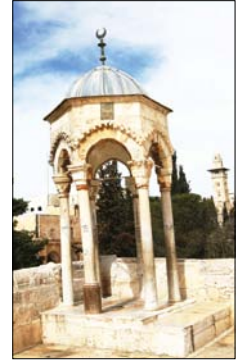
13. Musa Kubbesi (Eyyübiler Dönemi)

Mescid-i Aksa Haremi'nin batısındaki alanda Musa Namazgâhı'nın ortasında bulunmaktadır. Melik el-Salih Necmuddin b. Melik el-Kâmil Eyyübi tarafından h.647/m.1249-1250 yılında büyük âlimlerin ibadetlerini yapmaları için özel bir mekânın oluşturulması amacıyla inşa edilmiştir. Yapı, kare şeklinde bir oda ve bu odayı örten bir kubbeden oluşmaktadır. İçinde ve dışında birkaç basit mihrap bulunmaktadır. Yapının girişi kuzeydendir. Yapının üzerine oturtulduğu namazgâha ait bir duvar ile desteklenerek yükseltilmiş başka bir mihrap bulunmaktadır. Bazı tarihçiler, bu kubbenin adını Hz.Musa'ya bazıları ise bu kubbe de ikamet etmiş büyük bir sûfi şeyhin adına dayandırmaktadırlar. Ayrıca yapının yanındaki hurma ağaçlarından dolayı "Ağaç Kubbesi" adı da verilmiştir. Bunun yanı sıra "Geniş Kubbe" olarak da adlandırılmıştır.

14. Hızır Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

Bu kubbe, küçük bir kubbedir. İnşası h.10 yy/ m.16. yy'a aittir. Kubbe birbirlerine taştan kemerler ile bağlanmış altı mermer sütuna dayanmaktadır. Kubbe içeriden daire şeklinde dışarıdan ise altıgen şeklindedir. Kubbenin altında mihrap şeklinde kibleyi gösteren kırmızı taşlar bulunmaktadır. Kubbenin bulunduğu yerin, Kehf suresinde 65-82 ayetlerde anlatılan Hz. Musa ile Hz. Hızır'a ait kıssada zikri geçtiği üzere, Hz. Hızır'ın ve Hz. Musa'nın namaz ve zikir için konakladıkları yer olduğuna inanılmaktadır.

15. Yusuf Ağa Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

Kare şeklinde, Osmanlı tarzında inşa edilmiş, küçük bir kubbenin üstünü örttüğü bir odadan ibarettir. Kible Mescidi'nin batısında ve İslam Müzesi'nin yanında yer almaktadır. h.1092/m.1681 yılında tamamlanan eserin banisi Osmanlı Sultanı IV. Mustafa zamanında Kudüs valisi olan Yusuf Ağa'dır. Günümüzde bu yapı Mescid-i Aksa ziyaretçileri için danışma ofisi olarak kullanılmaktadır.

16. Yusuf Kubbesi (Osmanlılar / Eyyübiler Dönemi)

Selahaddin Eyyübi döneminde h.587/m.1191 yılında inşa edilmiş olup h.1092/m.1681 yılında Osmanlı Sultanı IV. Mustafa zamanında yenilenmiştir. Bu adın verilmesi iki sebepten kaynaklanmaktadır. Birincisi Hz. Yusuf (a.s.)'a nispet edilmektedir. İkincisi ve tercih edilen görüş ise bu yapıyı inşa eden Yusuf b. Eyyüb Selahaddin lakaplı kişiye nispet edilmesidir. Güney cephesi duvar ile kapalı olup diğer tüm cepheleri açıktır. Kubbetü's-Sahra'nın avlusunun güney duvarını ortalayacak şekilde konumlandırılmıştır. Kubbe öndeki cepheden iki sütuna dayanmaktadır. İki kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerin birisi Selahaddin Eyyübi'nin yaptıklarını Arapça kaydederken, ikincisi Türkçe olup kubbeyi yenileyen kişinin adı "Ali b. Yusuf Ağa" yazılıdır.

17. Ruhlar Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

Kubbetü's-Sahra'nın avlusunda yer almaktadır. İnşa tarihinin h.10/m.16 yy'a ait olduğu görüşü tercih edilmektedir. Yapı birbirine kemerle bağlanmış sekiz ince mermer sütunun üzerinde duran küçük bir kubbeden ibarettir. Ruhlar Mağarası'na yakınlığı dolayısıyla bu ad verilmiştir.

18. Muhammediye/el-Halilî Zaviyesi Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

Bu kubbe Osmanlılar döneminde Osmanlı Sultanı II. Mustafa zamanında h.1112/m.1700 yılında, Kudüs Valisi Muhammed Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Kubbetü's-Sahra'nın kuzeybatısında yer almaktadır. Kubbe iki odadan oluşmaktadır. Odalardan biri zeminde diğeri zeminin altında bulunmakta olup her iki odada da mihrap bulunmaktadır. Günümüzde Mescid-i Aksa İmar Komitesi'nin ofisi olarak kullanılmaktadır. Bu kubbe, Muhammed el-Halilî isimli İslam âlimine nispetle "Şeyh el-Halilî Kubbesi" diye bilinmektedir. Sûfî bir âlim olan Muhammed el-Halilî'nin namaz kıldığı ve ibadet ettiği yerdir.

19. Sultan II. Mahmut Kubbesi - Hz. Peygamberin Aşıkları Kubbesi (Osmanlılar Dönemi)

Bu kubbe Mescid-i Aksa'nın kuzeyinde, Şerefü'l-Enbiya Kapısı'nın yakınlarında bulunmaktadır. Bu kubbe, Osmanlı Sultanı II. Mahmut h.1223/m.1808 yılında Mescid-i Aksa'nın içerisinde kendisine ait bir eser bırakmak istemesi üzerine inşa ettirilmiştir. Mescid-i Aksa'nın zemininden yarım metre yükseklikte birkaç basamakla üzerine çıkılan kare şeklindeki bir namazgâhın üzerinde dört sütuna dayanan

ve dört cepheden açık olan kare şeklinde bir binadır. Sütunların üzerinde küçük bir kubbe ve güney cephesinin ortasında güzel bir mihrap bulunmaktadır. "Peygamber Aşıkları" adının verilmesinin sebebi sûfî şeyhlerin ve dervişlerin bu kubbenin altında toplanarak zikir yapmalarındandır. "Peygamber Aşıkları Kubbesi" ismi ise daha revaçtadır.

20. Nahivciler Kubbesi (Eyyübiler Dönemi)

Melik Muazzam İsa tarafından h.604/m.1207 yılında inşa ettirilen, Arap dilini öğretmek ve özellikle Nahiv ilmi için tahsis edilen ve Nahivciler Medresesi olarak adlandırılan binaya yine Melik Muazzam İsa tarafından h.608/m.1213 yılında bir kubbe ilave edilmiş ve bu kubbeye "Nahivciler Kubbesi" adı verilmiştir. Yapı, iki oda ve ortada bir salondan oluşmaktadır. Batı cephesindeki odanın üstü büyük bir kubbeyeyle doğu cephesine bakan odanın üstü ise yüksekliği daha az olan daha küçük bir kubbe ile örtülü olup salonun üstü ise düz bir çatı ile kapatılmıştır. Binanın girişi kuzey cephesinde yer alır ve yapının girişi salon ile başlar. Salonda "Hayırsız Evlatlar" isimli iki mermer sütun bulunmaktadır. Bu medresenin Kudüs'te kültürel ve entelektüel hayatta önemli bir rolü olmuştur ve özellikle Arap dili ve grameri konusundaki bu rolünü h.12.yy./m.17.yy'a kadar devam ettirmiştir. Medrese daha sonraki zamanlarda "Yüksek İslamî Meclis Bürosu" olarak kullanılmıştır. 1956 yılında Kubbetü's-Sahra Mimar ve Mühendislik Hizmetleri Bürosu olarak kullanılmıştır. Günümüzde Yüksek Şer'î Mahkeme Başkanı'nın merkez binası olarak kullanılmaktadır.

MİNARELER

21. Ğavanime Kapısı Minaresi (Eyyübiler Dönemi)

Bu minare, adını aldığı Ğavanime Kapısı'nın yanında yer almaktadır. h.677/m.1278 yılında Sultan Hüsameddin Lâcîn döneminde Kadı Şerefüddin b. Abdurrahman es-Sâhib tarafından inşa ettirilmiştir. Mescid-i Aksa'nın en yüksek minaresi olan Ğavanime Kapısı Minaresi dört köşeli bir zeminde yükselmekte olup şerefenin üst kısmı ise sekiz köşeli bir yapıya sahiptir. Minarenin yüksekliği 38,5 metredir ve 120 basamağı bulunmaktadır. İsrail İşgal Güçlerinin batı tüneline gerçekleştirdiği kazılar sebebiyle minarenin temelleri zayıflamış olup bundan dolayı h.1422/m.2001 yılında minarede restorasyon gerçekleştirilmiştir.

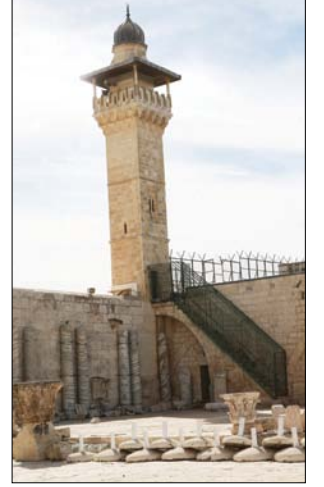
22. Esbât (Kabileler) Kapısı Minaresi/ Salâhiye Minaresi (Memlüklüler Dönemi)

Esbât (Kabileler) Kapısı'nın yanında yer alan minare, Memlüklü Sultanı Eşref Şaban döneminde Haremeyn Nâzırı ve Kudüs Nâibi olan Emir Seyfeddin Kutluboğa tarafından yaptırılmıştır. O dönemde diğer Memlükî minarelerinde olduğu gibi dörtgen bir yapıya sahipti ancak Osmanlı Sultanı III. Mehmet döneminde h.1007/m.1599 yılında Osmanlılar tarafından yapılan yeniden yapım sonucu minare Osmanlı tarzı silindirik şekline çevrilmiştir. Böylece Esbât (Kabileler) Kapısı Minaresi Mescid-i Aksa Haremi'nin tek silindirik şeklindeki minaresi olmuştur. Minare, iki kere restore edilmiş olup birincisi h.1345/m.1927 yılında Kudüs'te yaşanan depremde temellerinin zarar görmesi üzerine, ikincisi de Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından, 1967 yılında Kudüs'ün İsrail tarafından işgali sırasında savaş esnasında top ve mermilerin isabet etmesinden dolayı minarenin büyük kısmını zarar görmesi üzerine gerçekleştirilmiş ve külahlı kurşunla kaplanmış

23. Meğâribe (Mağribliler) Kapısı Minaresi / Fahriye Zaviyesi (Memlüklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın güney batısında yer almaktadır. Meğaribe Kapısı'nın yanında h.677/m.1278 yılında Kadı Şerefüddin Abdurrahman b. es-Sâhib tarafından inşa edilmiştir. Bu minare temelsiz durmaktadır ve 23,5 metre yükseklikle Mescid-i Aksa'nın en küçük minaresi sayılmaktadır. Minarenin üst kısmı h.1340/m.1922 yılındaki Kudüs depreminden sonra zarar görmüş, bunun üzerine "Mescid-i Aksa İmar Komitesi" tarafından restore ettirilmiştir ve minareye daha öncesinde olmayan yeni güzel bir kubbe eklenmiştir. "Mescid-i Aksa İmar Komitesi" tarafından daha sonra bir kez daha onarılan minarenin kubbesine kurşunla kaplama yapılmıştır.

24. Silsile (Zincirli) Kapısı Minaresi (Memlüklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batısındaki revakların üzerinde, Zincirli (Silsile) Kapı yanında kuruludur. h.730/m.1329 yılında Emir Seyfeddin Tenkez b. Abdullah en-Nâsırı tarafından inşa ettirilmiştir. Kare şeklinde dört köşeli bir platform üzerinde olup üstünde üzeri taş sütunlarla ayakta tutulan kapalı bir balkon bulunur. 80 basamaklı bir merdiveni vardır. Minareye Eşrefiye Medresesi tarafından çıkılır. h.1340/m.1922 yılındaki Kudüs depreminden sonra İslam Vakfı tarafından onarılmıştır. Bu minare Burak Duvarı'na baktığı için dua eden Yahudileri koruma gerekçesiyle İsrail İşgal Güçleri tarafından Müslümanların minareye çıkmalarına veya yaklaşmalarına izin verilmemektedir.

KEMERLER

25. Güney Kemerleri

İki tarafında destek için büyük taşlar olup aralarında üç adet mermer sütun üzerinde, sivri kemerler bulunmaktadır. Abbasiler tarafından inşa edilip Fatımiler ve Osmanlılar döneminde yenilenmiştir. Sultan II. Abdülhamid Han tarafından h.1311/m.1893 yılında restore edilen kemerlerin diğerlerinden farklı olarak güney cephesinin ortasında, orta direğin üzerinde güneş saati bulunmaktadır. Bu güneş saati h.1325/m.1907 yılında yaptırılmıştır.

26. Doğu Kemerleri

İki tarafında destek için büyük taşlar olup aralarında dört adet mermer sütun bulunmaktadır. Sütunlar birbirlerine sivri kemerler ile bağlanmıştır. Kesin inşa tarihi ile ilgili bilgi olmamakla birlikte bazı tarihçilere göre Abbasiler döneminde bazılarının göre de Memlükler döneminde inşa edildiği söylenmektedir. Büyük ihtimal ile Abbasiler döneminde yapıp Fatımiler döneminde yenilenmiştir.

27. Batı Kemerleri

İki tarafında destek için büyük taşlar olup aralarında üç adet mermer sütun yer alır ve sütunların üzerinde üç sivri kemer bulunmaktadır. h.340/m.951 yılında inşa edilip, kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

28. Kuzeybatı Kemerleri

İki tarafında destek için büyük taşlar olup aralarında iki adet mermer sütun yer alır ve sütunların üzerinde dört adet sivri kemer bulunmaktadır. Memlükli Sultanı Eşref Şaban tarafından h.778/m.1376 yılında inşa edilmiş ve Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman zamanında h.926/m.1519-1520 tarihinde yenilenmiştir.

29. Kuzeydoğu Kemerleri

İki tarafında destek için büyük taşlar olup aralarında iki tane zarif mermer sütun bulunmaktadır. Sütunların arasında sivri kemerler bulunmaktadır. Memlükli Sultanı Muhammed b. Kalavun tarafından h.726/m.1325 yılında inşa edilmiştir.

30. Güneybatı Kemerleri

İki destekli taş arasında yer alan iki mermer sütun üzerinde üç sivri kemerden oluşmaktadır. h.877/m.1472-1473 yılında Haremeynü'-Şerifeyn Nâzırı Emir Nâsıruddin en-Neşâşîbî'nin tarafından Memlükli Sultanı Kayıtbay zamanında inşa edilmiştir.

31. Güneydoğu Kemerleri

İki destekli taş arasında yer alan iki adet mermer sütun üzerinde üç sivri kemerden oluşmaktadır ve ilk kez Fatımi döneminde h.421/m.1030'de inşa edilmiştir.

Arapça "bâike" kelimesi ile anılan bu yapılar, merdivenlerin bittiği yerde üst tarafa, mekana güzelliği katmak maksadıyla inşa edilmiş iki tarafında büyük taşın ayakların olduğu ve bu iki ayağı birbirine bağlayan sütunların taşıdığı kemerlerin bulunduğu yapılardır.

MEDRESELER

32. Hıtaniye Medresesi (Eyyübiler Dönemi)

Selahaddin Eyyübi döneminde h.587/m.1191 yılında inşa edilmiştir. Medresenin adı, medresede dinî ilimler dersleri veren Şeyh Hıtaniye'ye nispet edilerek verilmiştir. Kible Mescidi'nin güney duvarına bitişik bir mevkide yer almaktadır. Değişik dönemlerde çeşitli onarımlar geçiren medresenin binasına, odalar ve tuvaletler eklenmiştir. Günümüzde orijinal binasından bir kaç kemer ve pencere kalmıştır.

33. Fahriye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Medrese adını, bu medreseyi inşa eden Kadı Fahreddin Muhammed b. Fadlullah'tan alır. h.730/m.1329-1330 yılında inşa edilmiştir. Dini ilimlerin okutulduğu bir medrese olmak üzere vakfedilmiş ise de sonradan sûfî zaviyesine dönüştürülmüştür. Günümüzde İsrail İşgal Güçlerinin binanın büyük kısmını yıkması sebebiyle medresenin binasından sadece bir mescit ve üç oda kalmıştır. Fahriye Medresesinin mescidi dikdörtgen şeklinde namaz için tahsis edilmiş basit bir yapıdır. Çatısını, bir odanın içinde bulunan üç direğin taşıdığı Osmanlılar döneminde eklenmiş üç büyük kubbe örtmektedir. Mescidin içinde kırmızı taşlarla süslenmiş bir mihrap bulunmaktadır.

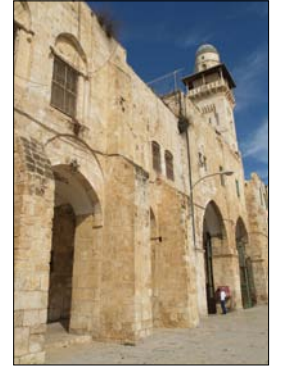
34. Dividdâr Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Eskiden Dividdâr Kapısı diye bilinen ve günümüzde ise Şerefü'l-Enbiya Kapısı diye adlandırılan kapının yanında yer alır. Bu bina hem medrese hem de hangâhtır.* Bu medrese h.695/m.1295 yılında Emir Alemüddin Ebu Musa Sancar Dividdâr tarafından inşa edilmiştir. Medresede Şafî mezhebi fıkhi okutulmuştur. Daha sonra İngiliz Manda Yönetimi dönemine kadar kızların eğitime tahsis edilmiştir. İki kattan oluşan binaya Memlûklü tarzı mukarnas* süslemelerin kullanıldığı güzel bir kapıdan geçilerek girilir. İçeride bir mescit bulunmaktadır. Günümüzde "Bekiriye Okulu" diye bilinen zihinsel engelli öğrencilere özel eğitim veren bir okul olarak kullanılmaktadır.

35. Tenkeziye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Silsile (Zincirli) Kapısının kuzeyi ile Burak Duvarı'nın güneyi arasında yer alır. Binanın bir kısmı Mescid-i Aksa'nın batısındaki revaklara dâhil olmuştur. Memlûklüler döneminde h.729/m.1328'de Emir Seyfeddin Tenkez tarafından inşa edilmiş ve vakfedilerek "Nâsır" adı verilmiştir. Bu medrese, Hadis ilminde ihtisaslaşmış, Memlûklüler döneminde Sultan Kayıtbay'ın karargâhı olmuş, daha sonra ise mahkemeye dönüştürülmüştür. Osmanlılar döneminde şer'î mahkeme olarak kullanılmıştır ve o zamandan beri "Mahkeme" adıyla bilinmektedir. İngiliz Manda Yönetimi döneminde "Kudüs müftüsü ve İslam Meclisi Yüksek Komitesi Başkanı Şeyh Hacı Emin el-Hüseyni'nin" özel konutu olmuştur. Ardından "İslam Fıkıh Medresesi" olarak kullanılmıştır. İki kattan oluşan medresenin açık bir alanı, mihrabı, dört adet eyvanı ve kütüphane olarak kullanılmış olan büyük bir salonu ile diğer müştemilat odaları vardır. h.1388/m.1969'da İsrail Siyonist İşgal Güçleri medreseye el koyarak Mescid-i Aksa'yı kontrol edebilmek için burayı polis merkezine çevirmişlerdir.

* Hangâh: Farsça bir kelime olup eskiden şüflerin halvet ve uzlete çekilerek ibadetle meşgul olmak maksadıyla kaldıkları binalara verilen bir isimdir.

** Mukarnas: Hurma dallarına benzeyen bir çeşit süslemeler. Önceleri mescitlerde inşaatın taşıyıcı bir unsuru olarak kullanılırken sonralarda süsleme için kullanılır olmuştur.

36. Fârisiye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Medrese adını h.755/m.1352 yılında burayı yaptıran ve vakfeden Emir Fâris el-Bekkî b. Emir Kutlu Melik b. Abdullah'tan almıştır. Harem-i Şerif'in kuzey revaklarının üstünde yer alıp, ana cephesi Mescid-i Aksa'ya bakar. İki tarafında iki büyük taşın üzerine kaidesi oturtulmuş, kemerli, taçlı, nakışlı güzel bir giriş kapısı bulunan binaya Mescid-i Aksa'nın avlusundan merdiven vasıtasıyla ulaşılır. Medresenin içinde kare şeklinde açık bir avlu bulunur. Bu avluda komşu Eminiyeye Medresesine götüren ve aynı zamanda birinci kata ulaştıran basamaklı merdiven bulunur. Eminiyeye Medresesi ile Fârisiye Medresesi iç içe geçmiş yapılardır. Günümüzde bu yapı mesken olarak kullanılmaktadır.

37. Eşrefiye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Bu medrese ilk kez h.872/m.1467'de kurulmuştur. Melik Zâhir el-Haşgûm'un emîri Hasan b. Tatar el-Zahiri tarafından inşa ettirilmiş ancak bu zat medreseyi tamamlattıramadan vefat etmiştir. El-Zahiri, medresenin yönetimine sûfileri ve din adamlarını tayin ederek Sultan Eşref Kayıtbay'a hediye etmiştir. Sultan Eşref Kayıtbay h.880/m.1475 yılında Kudüs'e yapmış olduğu ziyaret esnasında binayı beğenmeyip yıkılmasını emretmiştir. h.885/m.1480'de medrese tekrar inşa edilmiştir. Kudüs'de Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra'nın yanında üçüncü bir mücevher olarak sayılmaktadır. Bu medresenin yarısı Mescid-i Aksa'nın içinde diğer yarısı Mescid-i Aksa'nın sınırlarının dışında yer almaktadır. İki kattan oluşan binanın daha büyük olan üst katının büyük bir bölümü yıkıma uğramıştır. Medrese beyaz ve kırmızı taşlarla süslenmiş güzel bir girişe sahiptir. İçinde eskiden Hanbelîler tarafından kullanmış bir mescid ile iki kabir vardır ki bu kabirlerden birinin Şeyh El-Halîlî'nin kabri olduğu söylenmektedir. Günümüzde medresenin büyük bir kısmı "Aksa Şer'i Kız Lisesi" tarafından kullanılmaktadır. Bazı bölümleri Mescid-i Aksa'da el yazması belgelerinin onarım merkezi olarak kullanılmakta olup kalan bölümleri ise Kudüslü aileler tarafından konut olarak kullanılmaktadır. h.1420/m.2000 yılında Mescid-i Aksa İmar Komitesi ile Hayır Derneği adlı kurumlar tarafından medrese binasının kapsamlı restorasyonu gerçekleştirilmiştir.

38. Melikiye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Nâsır Muhammed b. Kalavun döneminde h.741/m.1340 yılında Melik El-Nasırî Cûkindâr tarafından inşa ettirilmiştir. İki kattan oluşan binanın Memlûklü tarzı kesme beyaz ve kırmızı taşlarla süslenmiş güzel bir girişi bulunmaktadır. Girişten sonra dar bir koridordan geçilerek üstü açık kare bir avluya girilir ve oradan medresenin sınıflarına ve salonlarına geçilir. Medresenin en büyük sınıfı Mescid-i Aksa'nın avlusuna bakar. Günümüzde konut olarak kullanılmaktadır.

39. Câviliye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzey batısında bulunur. Yapılışı İslam öncesi döneme uzandığı için şehrin en eski binalarından sayılmaktadır. h.712-720/m.1312-1320 yılları arasında Melik Nâsır Muhammed b. Kalavun döneminde Haremeyni-Şerifeyn Nâzırı Emir Alemüddin Sancar b. Abdullah el-Câvilî tarafından vakfedilmiştir. Medresenin güney cephesi Mescid-i Aksa Haremî'nin avlusuna bakar. Osmanlılar dönemine kadar medrese olarak kullanılmıştır. Hicri 9. yüzyıl başlarında Osmanlılar döneminde şehir meclisi binası olarak kullanılmıştır. Tekrar şehir meclisi binası olarak kullanılana kadar Kudüs vekillerinin lojmanı olarak kullanılmıştır. İki kattan oluşur ve odalar açık bir avluya bakar. İçinde çok sayıda oda bulunur. Günümüzde Ömeriye Medresesinin bir bölümü olarak kullanılmaktadır.

40. Hatuniye Medresesi (Memlûklûler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı revaklarında yer alır. İnşa tarihi h.7./m.13. yy'a kadar dayanır. Bağdatlı Oğul Hatun Hanım tarafından vakfedilmiştir. Kuran ilimleri ve fıkıh dersleri için tahsis edilmiştir. Medresenin güney cephesindeki pencereleri Mescid-i Aksa'nın alanına bakar. Medresenin avlusunda medreseyi vakfeden Bağdatlı Oğul Hatun Hanım'ın mezarı ve yanında Filistin'in meşhurlarından Emir Muhammed el-Hindî'nin (Filistin davasını savunan bir Hindistanlı), Musa Kazım el-Hüseynî'nin (Osmanlı döneminde Kudüs valisi ve 3. Filistin Ulusal Konseyi Başkanı), Kastal savaşı kahramanı olan Abdulkadir el-Hüseynî ve onun oğlu Faysal el-Hüseynî, Şerif Abdulhamid b. Ayn ve Arap Bank'ın kurucularından Abdulhamid Şûmân'ın mezarları bulunmaktadır.

41. Esardiye Medresesi (Memlûklûler Dönemi)

h.760 / m.1358'de inşa edilmiştir. h.770/m.1369 yılında Mecidüddin Abdulgani b. Seyfeddin Ebu Bekir Yusuf el-Esardi tarafından vakfedilmiştir. Mescid-i Aksa'nın içinden basamaklı bir yoldan medreseye girilir. Medrese iki katlı olup, ortasında odalarla çevrilmiş bir avlu bulunur. Medresenin üstünde, güneyinde ve batısında üç adet kubbe ve Mescid-i Aksa avlusuna bakan güzel bir mescit bulunur. Günümüzde medrese binası konut olarak kullanılmaktadır.

42. Aragon Medresesi (Memlûklûler Dönemi)

h.758/m.1356'da inşa edilmiştir. Medreseyi inşa ettiren Emir Aragon el-Kâmilî bina tamamlanmadan vefat etmiş, ardından Rükneddin Baybars inşasını tamamlattırmıştır. Kattânin (Pamukçular) Kapısı ile Hadid Kapısı arasında yer alır. İki kattan oluşur. Hadid Kapısı'nın güneyinde kırmızı ve beyaz taşlarla süslenmiş bir girişe sahiptir. Girişte mermer bir taş üzerindeki kitabe binayı yaptıranın ismi ve inşa tarihi gösterilmektedir. Medresenin giriş katının içinde iki mezar bulunur. Kabirlerin biri medreseyi inşa ettiren Emir Aragon'un diğeri ise Kral Hüseyin b. Ali'nin mezarlarıdır. Medrese günümüzde konut olarak kullanılmaktadır. İsrailîler tarafından Mescid-i Aksa'nın altında yapılan kazılar sonucunda medresenin duvarları zarar görmüş ve medresenin sâkinleri binadan tahliye edilmiştir.

43. Emiyye Medresesi (Memlûklûler Dönemi)

h.730/m.1330'de Eminüddin Abdullah tarafından inşa ettirilmiştir. Mescid-i Aksa'nın kuzey avlusuna bakan iki katlı bir binadır. Giriş katında âlimlerin ve salihlerin mezarları bulunur. Medrese binasının giriş kapısı Farisiye Medresesinin binasıyla ortaklıdır. Yakın zamana kadar bu medrese konut olarak kullanılmıştır.

44. Bâsitiyye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzey revaklarının içinde yer almaktadır. Şerefü'l-Enbiya Kapısı ile Hıttâ Kapısı arasında yer almakta olup Dividdâr Medresesi'nin yanındadır. h.815-824/m.1412-1421 yılları arasında Melik el-Müeyyed Seyfeddin el-Memlûkî döneminde Ordu ve Hazine Veziri Kâdı Abdulbâsit Halil el-Dimeşkî tarafından vakfedilmiştir. El-Haremeynu's-Şerifeyn Nâzırı Şeyhulislam Şemsüddin Muhammed el-Herevî tarafından inşaatı başlatılmış ancak inşaat tamamlanmadan vefat etmiştir. Medrese üç odadan ve üstü açık bir avludan oluşur. Medrese özellikle Şafi-i mezhebi fıkhı, Kuran ve Hadis ilimlerinde ihtisaslaşmış ve eğitim yetimlere ve sufilere tahsis edilmiştir. Günümüzde konut olarak kullanılmaktadır.

46. Osmanlı Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Mathara Kapısı'nın güney tarafında yer alır. Binanın güney cephesi Eşrefiye Medresesiyle birleşir. Bu medrese Sultan Eşref Baybars zamanında Mahmud Osmanlı kızı İsfahan Şah Hatun tarafından vakfedilmiştir. Memlûklü tarzında iki kattan oluşan binanın girişi iç içe geçmiş kırmızı ve beyaz taşlar kullanılarak geometrik motiflerle süslenmiştir. Medresenin güney cephesi Mescid-i Aksa'nın avlusuna bakar. Binanın içinde bir kaç oda ve bir mescit bulunur.

Ayrıca girişin sol tarafında iki mezar bulunur. Mezarların biri medreseyi vakfeden İsfahan Şah Hâtun'un mezarıdır. İsraililerin binanın altında yaptığı kazılardan binanın temelleri etkilenmiş ayrıca İsrail İşgal Güçleri tünellerin havalandırmasını sağlamak için medresesinin mescidine el koymuştur. Medreseden kalan diğer bölümler ise bazı Kudüslü aileler tarafından konut olarak kullanılmaktadır.

45. Mencekiye Medresesi (Memlûklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzeybatı duvarına bitişik olan bu medrese, Nazır Kapısı'nın yanında yer almaktadır. h. 8. yy'da Emir Seyfeddin Mencek el-Yusufi el-Nâsirî tarafından kurulmuştur. Bina iki kattan oluşur ve çok sayıda odası ve koridoru vardır. Osmanlılar dönemine kadar medrese olarak kullanılmıştır. Osmanlılar zamanında 20. yüzyıl başlarında önce konuta sonra Kudüs ziyaretçileri için misafirhaneye çevrilmiştir. İngiliz Manda Yönetimi zamanında ilkokul olarak kullanılmış, İslam Meclisi Yüksek Komitesi kurulduğunda ilk olarak binanın restorasyonunu yapmış ve idare merkezi olarak kullanılmıştır. Günümüzde Ürdün Din İşleri ve Evkaf Bakanlığına bağlı İslami Vakıflar Müdürlüğü'nün idari binası olarak kullanılmaktadır.

REVAKLAR

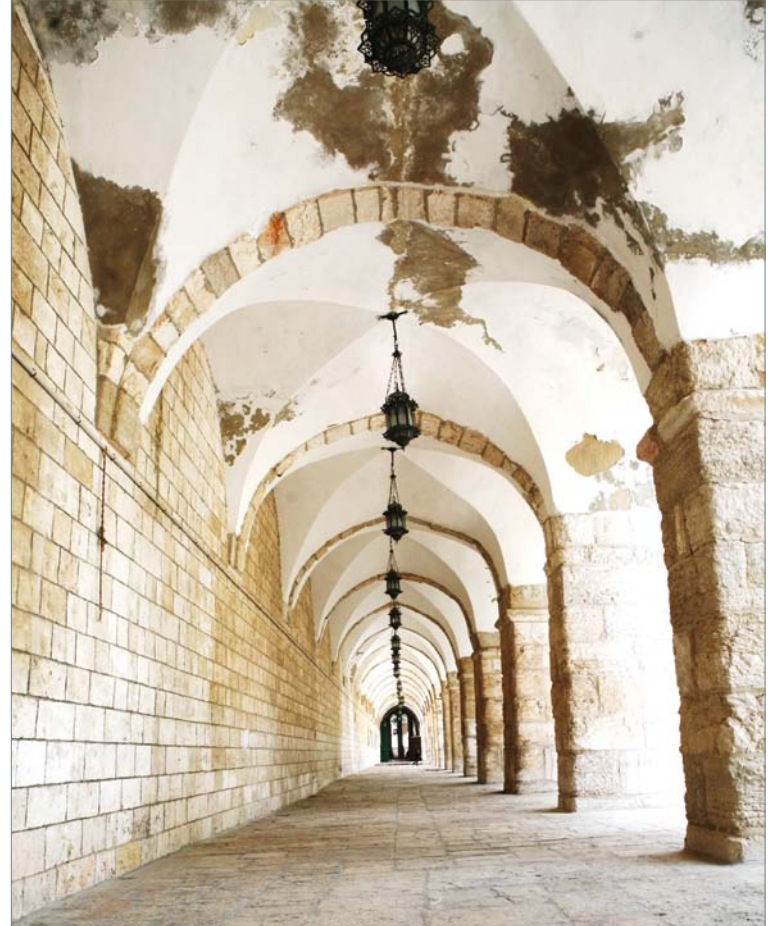
47. Kuzey Revakı (Eyyübiler Dönemi)

Bu revakın Şerefü'l-Enbiya Kapısı'nın batısından itibaren uzanan en eski bölümü h.610/m.1213'de Melik Muazzam İsa tarafından inşa ettirilmiştir. Bu bölümde yer alan bir kitabede inşa ettirenin adı ve inşa tarihi yazılıdır. Revakın üstünde Emîniye Medresesi, Fârisiye Medresesi, Melikiye Medresesi, Esardiye Medresesi ve Sabibiye Medresesi kurulmuştur. Revakın diğer bölümleri çok sayıda sultan, halife ve emîr tarafından Eyyübiler, Memlûklüler gibi değişik dönemlerde inşa edilmiştir. Revaka ait büyük destekli taşlar bulunur. Çatısı kireçli harç ile kaplanmış olup, Mescid-i Aksa'nın zemininden biraz daha yüksekçe kalacak şekilde yükseltlen bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Osmanlılar döneminde yeni bölümler inşa edilerek revak kapatılmış ve bina Kudüs'e gelen fakir ziyaretçiler için misafırhane olarak kullanılmıştır.

48. Batı Revakı (Memlûklüler Dönemi)

Memlûklüler döneminde h.707-737/m.1307-1336 yılları arasında inşa edilmiştir. Çatısı birbirine geçmeli köşeli taşlarla süslenmiş kemerlerden oluşmaktadır. Zemin döşemesi Mescid-i Aksa'nın zemininden biraz daha yüksekçe olup taşla döşenmiştir. Eskiden bu revaklar ilim merkezi olarak kullanılmıştır.

KAPILAR

Mescid-i Aksa'nın on beş kapısı vardır. On tanesi açıktır, kalan beşi kapalıdır. Mescid-i Aksa'nın kapılarının anahtarları (1967'de İsrail İşgal Güçleri tarafından el konulan Mağribliler Kapısı'nın anahtarı hariç) İslami Vakıflar Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir. Ancak İsrail İşgal Güçleri, Mescid-i Aksa'nın kapılarını açma kapatma kontrolünü elinde tutup, namaz kılan Müslümanların girişlerine zaman zaman sınırlamalar koyarak 40-45 yaşın altındaki ziyaretçilerin Mescid-i Aksa'ya girişlerini engellemektedirler. Ayrıca İsrail İşgal Güçlerine ait Mescid-i Aksa'nın içinde Kubbetü's-Sahra yakınında polis merkezi bulunmaktadır.

AÇIK OLAN KAPILAR

49. Esbat (Kabileler) Kapısı (Eyyübiler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzeydoğu tarafında yer alır. İnşa tarihi h.610/m.1213'dür. Birden fazla onarım geçirmiştir. Şimdiki bulunan kapının inşa tarihi h.945/m.1538'e Kanuni Sultan Süleyman dönemine uzanmaktadır. Kemerli bir kapıdır ve 4 metre yüksekliğindedir. Esbat Kapısı'nın diğer ismi, Hristiyanların Hz. Meryem'in doğduğu yer olduğuna inandıkları yerde bulunan Kutsal Hanna Kilisesine yakın olduğu için "Meryem Ana Kapısı"dır.

50. Hıttı Kapısı (Eyyübiler/Osmanlılar Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzey revakı'nda yer alan Esbat Kapısı ile Şerefü'l-Enbiya Kapısı'nın aralarında yer almaktadır. Mescid-i Aksa'nın en eski kapılarından. İnşa tarihi bilinmemektedir. Eyyübiler ve Osmanlılar döneminde yenilenmiştir. Sade bir tarza sahiptir ve üstünde askılı taşlar bulunur. Geçmişte bu askılı taşlara meşaleler asılırdı. Bu kapıdan Eski Şehir'in Sadiye mahallesine çıkılır. İsrail İşgal Güçleri'nin sabah, akşam ve yatsı namazlarına serbestlik tanıdığı üç kapıdan birisidir.

51. Şerefü'l-Enbiya Kapısı (Eyyübiler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzey cephesinde yer alır. Memlûklüler döneminde Melik Muazzam İsa tarafından h.610/m. 1213'de yenilenmiştir. Bu kapı pek çok isimle bilinir. Kral Faysal Kapısı (Kral Faysal b. el Hüseyin'in Kudüs'e h.1348/m.1930'da yaptığı ziyaretin anısına), Şerefü'l-Enbiyâ Kapısı (Eski Şehir'de bulunan Şerefü'l-Enbiya Mahallesine açıldığı için) ve Dividdâr Kapısı (Dividdâr Medresesi'ne bitişik olduğu için) bu isimlerin bazılarıdır.

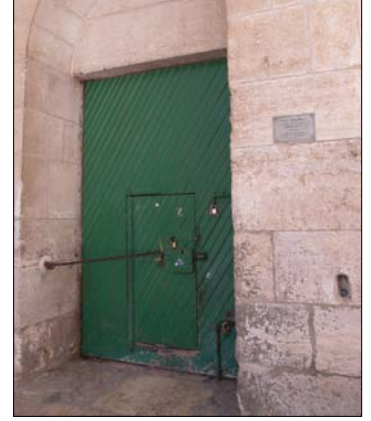
52. Ğavâtime Kapısı (Memlûklûler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın kuzey kısmında bulunmaktadır ve büyüklük olarak diğerlerine nispeten küçük sayılmaktadır. Benî Ğanim aşiretinin geldiği tarafa veya Ğavâtime Mahallesine baktığı için bu ismi almıştır. Eskiden bu kapı, Hazreti İbrahim (a.s.)'a nispet edilerek "el-Halil Kapısı" olarak bilinmekteydi. h.707/m.1308 yılında yenilenmiştir. h.1419/m.1998 yılında aşırı milliyetçi İsrailli Yahudi bir yerleşimci tarafından bu kapının yakılmasından sonra Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından kapı yenilenmiştir.

54. Hadid Kapısı (Memlûklûler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı revaklarında Nâzır Kapısı ile Kattânî Kapısı'nın arasında yer almaktadır. Bu kapı h.755-758 / m.1354 - 1357 yılları arasında yenilenmiştir. Kapıya, "Aragoniye Medresesini" kuran ve vakfeden sonrada bu kapıyı yenileyen "Aragon el-Kamilî"ye nispetle "Aragon Kapısı" adı da verilmiştir.

55. Kattânî (Pamukçular) Kapısı (Memlûklûler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı revaklarının içinde Mathara Kapısı ile Hadid Kapısı'nın ortasında yer almaktadır. h.737/m.1336 yılında Memlûklû Sultanı Muhammed b. Kalavun döneminde inşa edilmiştir. Mescid-i Aksa'nın en güzel kapılarından biridir. Kapının üst tarafı petek şeklinde mukarnas motiflerle bezenmiştir. Mescid-i Aksa'nın avlusundan Kudüs Eski Şehir'deki Kattânî (Pamukçular) Pazarına bu kapıdan geçilerek gidilmektedir.

53. Nâzır Kapısı (Memlûklûler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı revaklarında ve Ğavâtime Kapısı'nın güneyinde bulunmaktadır. Memlûklûler döneminde h.600/m.1203 yılında Melik Muazzam İsa tarafından yenilenmiştir. Bu kapı, 4,5 metre yüksekliğinde büyük bir kapı olup adını Memlûklûler döneminde bu kapının yakınında oturduğu sanılan o

dönemin Haremeynü's-Şerifeyn (Mescid-i Aksa ve Mescid-i İbrahim Haremleri) Nâzır'na nispetle "Nâzır Kapısı" ismini almıştır. Ayrıca bu kapıya başka birçok isim daha verilmiştir. Çok eski bir döneme uzanan "Mikail Kapısı"; Osmanlılar zamanında kapının yakınında "Ribâtü'l-Mensuriye" olarak adlandırılan ve hapisane olarak inşa edilen bir binadan dolayı "Hapishane Kapısı"; Yüksek İslam Meclisi'ne nispetle "Meclis Kapısı" adları verilmiştir.

56. Mathara Kapısı (Eyyübiler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı revaklarında ve Kattânî Kapısı'nın yanında Kubbetü's-Sahra'nın yakınında bir yerdedir. Mescid-i Aksa'nın kapıları arasında Kudüs Eski Şehir'in sokaklarına veya caddelerine çıkışı olmayan tek kapıdır. Kapı, abdesthaneye açılır ve adını abdesthaneden almıştır. Bu abdesthane ve kapı Eyyübiler döneminde Sultan Âdil Ebu Bekir Eyyübi zamanında yapılmıştır ve Alaaddin Busayrî tarafından h.666/m.1267 yılında yenilenmiştir.

58. Silsile (Zincirli) Kapısı (Eyyübiler Dönemi)

Harem-i Şerif'in ana kapılarından biridir ve Mescid-i Aksa'nın batı duvarlarının güney kısmında bulunmaktadır. Kapı hâlihazırda açıktır ve inşa tarihi Eyyübiler dönemine dayanmaktadır. Ahşaptan üzerinde içiçe geçmiş motiflerle süslenmiş iki kanatlı büyük bir kapı olup kanatları kapatıldığında kanatların birinin üzerinde bir kişinin girebileceği büyüklükte küçük bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı Eyyübiler döneminde h.600/m.1200 yılında yenilenmiştir.

57. Sekine Kapısı (Eyyübiler Dönemi)

“Sihirbazlar Kapısı” ve “Davut Kapısı” olarak da adlandırılır. Bu kapı, Harem'in ana kapılarından biridir. Kuzey yönünden “Silsile Kapısı” ile bitişik olup hâlihazırda kapalıdır. Kapının inşası ve yenilenmesi Eyyübiler dönemine dayanmaktadır. Üzerinde içiçe girmiş nakışlı taşlar bulunan bu büyük ahşap kapı iki kanatlı olup kanatları kapatıldığında kanatların birinin üzerinde bir kişinin girebileceği büyüklükte küçük bir kapı bulunmaktadır.

59. Meğârîbe (Mağribliler) Kapısı (Memlûklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın Burak Duvarı olarak adlandırılan batı surlarında bulunmaktadır. Memlûklüler döneminde h.713/m.1313 yılında yenilenmiştir. h.1387/m.1967 yılında işgalden sonra İşgalci İsrail Güçleri tarafından tamamen yıkılıp ortadan kaldırılmış olan Mağribliler Mahallesine bakardı. Günümüzde bu mahallenin yeri, Yahudilerin “Ağlama Duvarı” diye adlandırdıkları yerin önünde ibadetlerini yapabilmek için Yahudiler tarafından “Ağlama Meydanı” adı verilen bir meydana dönüştürülmüştür. Ayrıca bu meydana bakan yerde Yahudiler tarafından, dini ibadetlerini yerine getirmek ve birçok hizmet için yeni binalar inşa edilmiştir. İşgalci İsrail Güçleri, Yahudileri ibadetlerini yaparken korumak bahanesi ile Müslümanların bu kapıyı kullanmalarını yasaklamışlardır.

KAPALI KAPILAR

60. Tövbe Kapısı ve Rahmet Kapısı (Emeviler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın doğusundaki surların üzerinde bulunmaktadırlar. Kapılar, Mescid-i Aksa alanından birkaç basamakla aşağı inilen, yüksek bir binanın içinde bulunmaktadır. Yan yana duran iki eski ve büyük kapılardan güneydeki "Rahmet Kapısı" ve kuzeydeki "Tövbe Kapısı" olarak isimlendirilir. Yükseklikleri 11,5 metredir. Kapılardan biri ismini yanında bulunan "Rahmet Mezarlığı"ndan almıştır. Bu mezarlıkta Sahabeden Şeddâd b. Evs (r.a.) ve Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'ın kabirleri bulunmaktadır. Arkeologlar, bu kapıların Emeviler döneminde inşa edildiği görüşünü tercih etmişlerdir. İmam Gazali Hazretleri Kudüs'te, Rahmet Kapısı'nın üzerinde yer alan kendi zaviyesinde ikamet etmiş ve Mescid-i Aksa'da ders okutmuştur. Ayrıca kıymetli kitabı İhyâ-i Ulûmî'd-Dîn'i burada yazmıştır. Kapılar, Selahaddin Eyyübi tarafından gelecekte her hangi bir saldırıya karşı Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı korumak için kapatılmıştır.

61. Cenazeler Kapısı (Burak Kapısı)

Mescid-i Aksa'nın doğu surlarında bulunmaktadır. Bu kapı, saklı kapılardan biridir ve bu adın verilmesinin sebebi Müslümanların, cenaze namazı kıldıktan sonra Mescid-i Aksa'dan çıkarken bu kapıyı kullanarak Mescid-i Aksa'nın bitişiğindeki Rahmet Mezarlığına geçmelerindendir. Bu kapı günümüzde kapalıdır.

62. Müzdevec (İkili) Kapısı (Emeviler Dönemi)

Kible Mescidi'nin mihrabının altındaki, Müselles (Üçlü) Kapı'nın batısında bulunmaktadır. Eskiden Emevi halifelerinin Mescid-i Aksa'ya giriş için kullandıkları bir kapıdır. Kapatıldıktan sonra iç koridor namaz için kullanılmıştır ve "Kadim Aksa Mescidi" ismi konulmuştur. Mescid-i Aksa'nın güneyindeki duvara bitişik Hitaniye Medresesi'nin Selahaddin Eyyübi tarafından yapılması sırasında kapı kapatılmıştır.

63. Müselles (Üçlü) Kapı (Fatımiler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın güney surlarının ortasında bulunmaktadır. Mescid-i Aksa'nın güneyinde bulunan Emevi saraylarının kalıntılarına dönük olarak yan yana üç giriş kapısından ibarettir ve bu girişlerle Mescid-i Aksa

sınırları içerisinde bulunan mescitlerden biri olan Mervan Mescidi'ne ulaşılmaktadır. Bu kapılar h.425/m.1034 yılında Fatımi Halifesi Zâhir Li-i'zâzi Dinillah'ın talimatı ile inşa edilmiştir. Selahaddin Eyyübi, Kudüs'ü fethettikten sonra şehri gelecekte her hangi bir saldırıya karşı korumak için bu kapıları kapatmıştır. Yahudiler bu kapıların İkinci Tapınak (Herodios Tapınağı)'nın kalıntılarından biri olduğunu iddia ederler ve onu "Hâlîde Kapısı" olarak adlandırmışlardır.

64. Münferid (Tekli) Kapı (Fatımiler Dönemi)

Fatımi Halifesi Zâhir Li-i'zâzi Dinillah'ın talimatı ile h.425/m.1034 yılında bu kapı yeniden yapılmıştır. Mescid-i Aksa'nın güney surlarında, Müselles (Üçlü) Kapı'nın doğusunda bulunmaktadır. Günümüzde kapalı durumdadır. Haçlılar bu kapıyı, Mescid-i Aksa'nın güney surlarından, Mescid-i Aksa alanı içindeki daha önce ahır olarak kullandıkları Mervan Mescidi'nin binasına atlarının giriş ve çıkışlarını kolaylaştırmak için açmışlardır.

SU KAYNAKLARI

Mescid-i Aksa'da 32 su kaynağı bulunmaktadır. Bunlar iki fiskiyeli havuz, iki su deposu, sekiz çeşme ve çoğunda su bulunan yirmi su kuyusudur. Bu su kaynakları sayesinde Mescid-i Aksa ziyaretçilerinin ve namaz kılanların içme ve abdest alma suyu temin edilmektedir.

65. Şadırvan (Eyyübiler Dönemi)

Eyyübiler döneminde h.589/m.1193 yılında Sultan Adil Ebu Bekir Eyyübi tarafından abdesthane olarak inşa ettirilmiştir. Sonra Emir Tenkez Nâsırî tarafından h.728/m.1327 yılında restore ettirilmiştir. Şadırvan yuvarlak bir havuzdan ibarettir ve ortasında bir fiskiye ve etrafı abdest alırken kullanılan taş oturaklarla çevrilmiştir. Havuzun çevresinde abdest için musluklar bulunmaktadır. Havuzun duvarı mermerdir ve duvarın üstü metal bir çit ile çevrilmiştir.

66. Melik İsa Muazzam Su Deposu (Eyyübiler Dönemi)

Bu su deposu h.607m.1210 yılında Melik İsa Muazzam tarafından inşa ettirilmiştir. h.604/m.1207 yılında inşa edilen Nahviye Kubbesi'nin bazı odaları h.607/m.1210 yılında su deposuna çevrilmiştir. Su deposu, üç odadan oluşmaktadır ve aralarında kalın duvarlar bulunmaktadır. Çatısı kubbeli olup güneyden üç girişi bulunmaktadır. Orta kısmının giriş kapısının üzerinde nakışlı yazılarla inşa edenin adı ve inşa yılı bulunur. Memlûklüler döneminde Melik Mansur Kalavun zamanında su deposunun bir kısmı, Mescid-i Aksa için toplanılan mahsullerinin saklandığı depoya, diğer kısmı ise Hanbeli Mezhebi mensuplarına tahsis edilmiş bir mescide dönüştürülmüştür. Daha sonra, ilgisizliğe terk edilen depo günümüzde Mescid-i Aksa Haremi'nin bahçevanlık işleri için bir merkez olarak kullanılmaktadır.

67. Kayıtbay Sebili (Memlûklüler Dönemi)

h.860/m.1456 yılında Sultan Seyfeddin İnal tarafından inşa ettirilmiştir. Sultan Kayıtbay tarafından h.887/m.1428 yılında yenilenmiştir. Ancak binanın ilk yapılmasından sonra geriye sadece su kuyusu kalmıştır. Sultan Kayıtbay yapıya renkli taştan bir yapı eklettirmiş ve zeminini mermer ile döşettirmiştir. Kubbesi ve duvarları İslamî motiflerle nakışlarla süslenmiştir. Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid Han tarafından h.1300/m.1882-1883 yılında eser tekrar yenilettirilmiştir. Sebil iki kattan oluşmaktadır. Zemininde bir su kuyusu

bulunmaktadır. Üst katında ise suyu depolamak amacı ile bir oda bulunmaktadır. Sebilin yapılışında beyaz ve kırmızı taşlar kullanılmıştır. Kare şeklindeki sebil sekizgen zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının üzeri muhteşem bir kubbe ile örtülüdür.

68. Narenciye Sebili (Memlûklüler Dönemi)

Mescid-i Aksa'nın batı sahasında Kasım Paşa Sebili ile Kayıtbay Sebili'nin bitişiğindeki namazgâhın arasında bulunmaktadır. Sultan Kayıtbay tarafından h.887/m.1483 yılında Eşrefiye Medresesi inşa edildiği sırada bu sebil yenilenmiştir. Kare şeklinde, 49 metre kare alan üzerinde ve zemini mermerle döşeli bir yapıdır. Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından sebil yenilenmiştir ve abdesthaneye çevrilmiştir. Üç cephesine toplam 24 musluk eklenmiştir ve suyun yanındaki Kasım Paşa Sebili'nin su deposundan su temin edilmiştir.

69. Kasım Paşa Sebili (Osmanlılar Dönemi)

Kanuni Sultan Süleyman döneminde h.933/m.1527 yılında Kudüs Mirlivası Kasım Paşa tarafından Mescid-i Aksa'nın batı tarafında "Silsile Kapısı"nın yakınında inşa edilmiştir. Bu çeşmenin şekli sekizgendir ve küçük bir merdivenden inilerek ulaşılan muslukların bulunduğu alanda, kullanıcıları güneş ve yağmurdan korumak için ahşaptan güneşlik inşa edilmiştir. Sebilde 16 musluk bulunmaktadır. Bu sebile "Mahkeme Kapısı Sebili" de denilmektedir.

70. Süleyman Sebili (Osmanlılar Dönemi)

Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman Han Sebili, Şerefü'l-Enbiya Kapısı'nın yakınında bulunmaktadır. Aynı adı taşıyan bir namazgâhın üzerinde inşa edilmiştir. h.948/ m.1541 yılında bu sebil vakfedilmiştir. Sebil ile "Peygamber Aşıkları Kubbesi" arasında bir abdesthane eklenmiştir. Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından 1997 yılında yenilenmiştir.

KUYULAR

Mescid-i Aksa'da 25 kuyu bulunmaktadır ve çoğu da su ile doludur. Kuyuların sekizi Kubbetü's-Sahra alanının üzerinde bulunmaktadır, on yedisi ise Mescid-i Aksa'nın muhtelif yerlerine dağılmıştır. Kuyular Mescid-i Aksa'da namaz kılanlara ve Kudüs Eski Şehir sakinlerine içme suyu ihtiyacının sağlanması amacı ile çeşitli İslami dönemlerde açılmıştır.

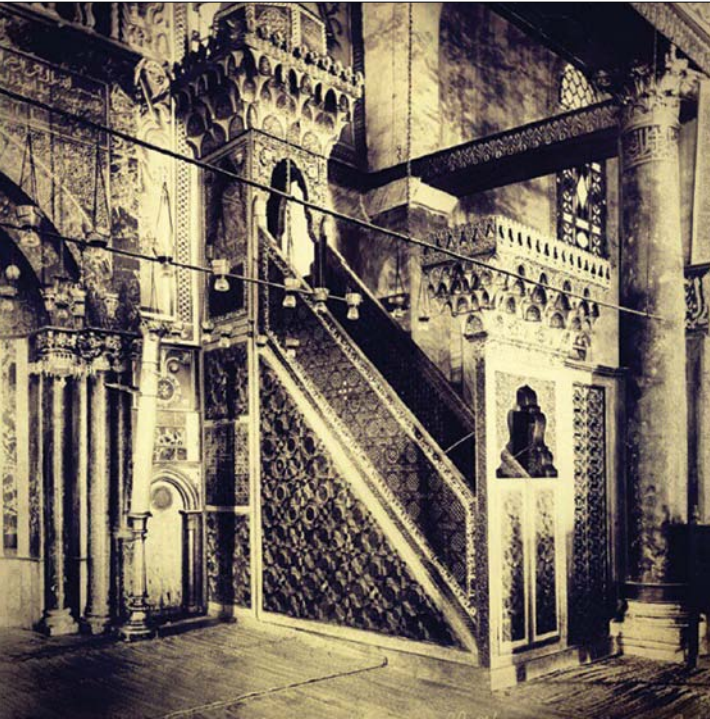

MİNBERLER

Minber, caminin içinde hatibin konuşmasını yaptığı yerdir. Cuma hutbesi veya Kurban ve Ramazan Bayramı gibi çeşitli dini münasebetlerle verilen hutbeler için kullanılmaktadır. Hutbe Müslümanların şiarıdır ve ibadetlerinin bir parçasıdır.

71. Nureddin Zengi Minberi/ Selahaddin Eyyübi Minberi (Eyyübiler Dönemi)

Bu minber, henüz Kudüs fethedilmeden önce Mescid-i Aksa haçlılardan alındıktan sonra Mescid-i Aksa'ya konulmak üzere Nureddin Zengi tarafından h.564/m.1168 yılında yaptırılmıştır. Ancak Nureddin Zengi Kudüs'ün alındığını göremeden vefat etmiştir. Selahaddin Eyyübi, Kudüs'ü fethettikten sonra Nureddin Zengi'nin Minberi'nin Mescid-i Aksa'ya konulmak üzere Halep'ten getirilmesini emretmiştir. Minber sedir ağacından yapılmıştır. Fildişi ve sedef kakma ile süslenmiştir. Kapısının üzerinde görkemli bir tâc vardır. Rivayetlere göre bu tâc h.731/m.1330 yılında minbere yapılan onarım esnasında Emir Tenkez Nâsirî tarafından eklettirilmiştir. Bu

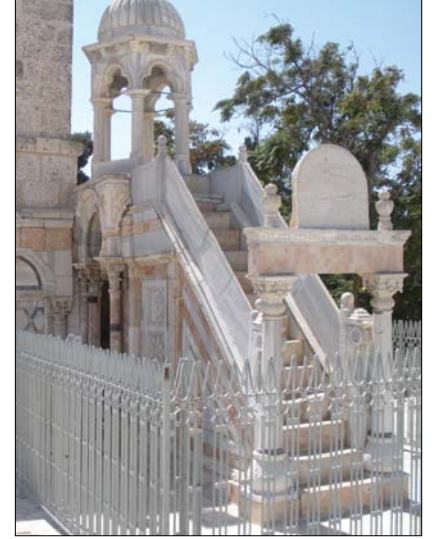

tâc Tenkeziye Devletinin amblemi idi. Minberin basamaklarla ulaşılan en üst kısmında ahşap bir şerefe bulunmaktadır.

1969 yılında Avustralya vatandaşı Hristiyan Siyonist bir kişi tarafından Mescid-i Aksa'nın içinde bulunan Kible Mescidi'nde yangın çıkarması sonucunda tarihi minber yanmıştır. Bu olay İslam dünyasında büyük yankı yapmış ve bütün dünyada İslam ülkelerinin toplanarak İslam Konferansı Teşkilatını kurmalarına sebep olmuştur. Yanan minberin yerine basit bir demir minber yapılmıştır. Daha sonra Ürdün'de aynı malzemeler kullanılarak eski tarihi minbere benzer bir yeni bir minber yapılmıştır. Yeni yapılan minber h.1428/m.2007'de Kudüs'e getirilmiş ve Kible Mescidi'ne yerleştirilmiştir.

72. Burhaneddin Minberi (Memlûklüler Dönemi)

Bu minber Kubbetü's-Sahra'nın avlusunun güney tarafında Kible Mescidi'ne giden Güney Kemerlerinin batısında yer alır. Başkadı Burhaneddin Cemâa tarafından h.709/m.1309 yılında inşa ettirilmiştir. Daha önce ahşaptan ve tekerlekli olduğu için hareketli bir minber iken mermer ve taştan yapılmış bir minbere dönüştürülmüştür. Hatibin oturması için en üst tarafında bulunan taştan mamul oturağa ulaştıran kısa bir merdiveni ve güzel bir girişi vardır. Minber şirin bir kubbe ile süslenmiştir. Kubbesi dört mermer sütun üzerine oturmaktadır. Bu kubbe "Mizân Kubbesi" olarak isimlendirilmektedir. Sebebi ise yakınında bulunan kemerlerin çok eski zamanlarda "Mizanlar" olarak isimlendirilmesinden dolayıdır. Minberin yanına bir mihrap nakşedilmiştir. Bu mihrap hatibin oturduğu yerin altında minberin batısında yer alır. Aynı yerde bir başka mihrap daha vardır. Bu mihrap Güney Kemerlerinin ilk ayağı üzerine minberin doğusuna nakşedilmiştir. Mescid-i Aksa alanı üzerinde açık alanda bulunan tek minber olma özelliği taşımaktadır. Günümüzde kullanılmamaktadır.

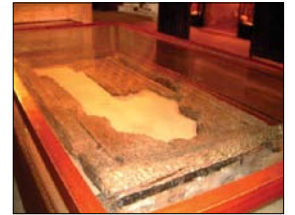
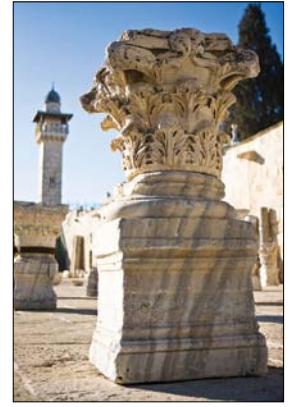
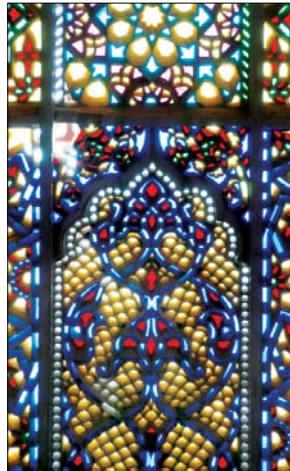
İSLAM MÜZESİ

73. İSLAM MÜZESİ

İslam Yüksek Konseyi tarafından h.1341/m.1923 yılında “İslam Müzesi” kurulmuştur. Bu müze ile Filistin’deki ilk tarihi eserler müzesi tesis edilmiştir. Müze mevki olarak, günümüzdeki yerinin tam karşısında Ribât el-Mansûrî’nin yakınında, İslam Vakıflar Müdürlüğü’nün karşısında, Nâzır Kapısının yakınında yer almaktaydı. Daha sonra müze, h.1348/m.1929 yılında şimdiki merkezi olan Mescid-i Aksa’nın güneybatı kısmındaki Mağribliler Kapısı’nın yakınına taşınmıştır.

Müze köşeli iki salondan oluşmaktadır. Eskiden binanın batı salonu Mağribliler Mescidi olarak adlandırılmaktaydı. Güney salonu ise Kadınlar Mescidi’nin bir parçasıydı. İslam Müzesi’nde sergilenen eserler İslam tarihinin en değerli ve nadir eserlerindendir. Mevcut eserler Hz. Ömer zamanından bu yana Mescid-i Aksa’nın tarihini belgelemiştir. h.2/m.8. yy’a kadar uzanan en eski tarihli nadir el yazması Kuran-ı Kerim nüshaları sergilenen eserler arasındadır. Memlûklü Sultanı Baybars’ın h.825-840/m.1422-1437 yılları arasında yazdırılmasını emrettiği el yazması Kuran-ı Kerim bu nadir eserlere bir örnektir. Bu nüsha Filistin’de bulunan en büyük boyutlara sahip Kuranı Kerim nüshası olup boyutları 110cmX170cm’dir.

Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. «İsra Suresi, 1»

Burak Duvarı

74. Burak Duvarı

Burak duvarı, Mescid-i Aksa'nın bir parçasıdır ve Mescid-i Aksa'nın güneybatısında yer almaktadır. Bu duvar İslami mülkiyete tabidir. 1967 yılında İsrail tarafından Kudüs'ün işgal edilmesinden sonra Yahudiler tarafından bu duvara el konulmuş ve adı "Ağlama Duvarı" olarak değiştirilmiştir. Yahudiler bu duvarın Süleyman Tapınağı'nın kalan kısmı olduğu iddiasındadırlar. Yahudiler h.8./m.15. yy'a kadar dualarını ve ibadetlerini Kudüs Eski Şehir'in dışındaki Zeytin Dağı'nda yerine getiriyorlardı.

İslam akidesine göre bu duvar İsra ve Miraç Gecesi'nde Hazreti Peygamber'in (s.a.v) semaya yükselmeden önce Burak adlı bineğini bağladığı yerdir

1967 yılında işgalci İsrail tarafından yıkılmadan önceki Mağribiler Mahallesi ile Burak Duvarı'nın bitişik hali.

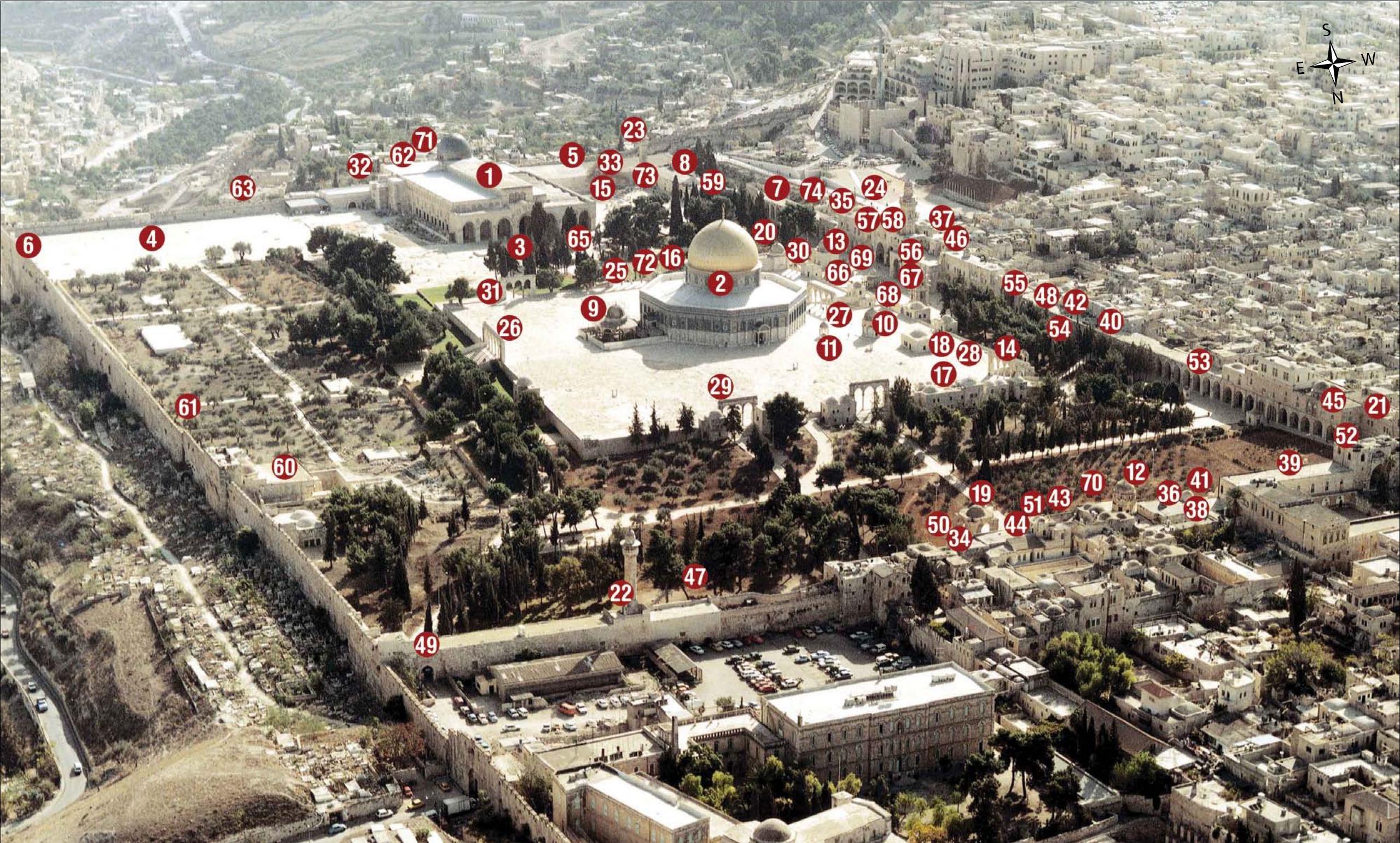

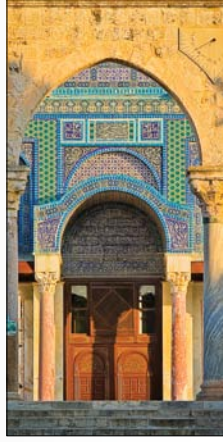
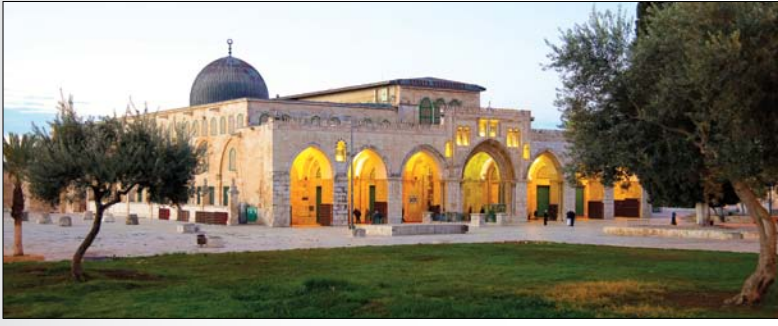
1930 yılında İngiliz Gerçekleri Araştırma Komisyonu tarafından gerçekleştirilen Müslümanların ve Yahudilerin Burak Duvarı'nın mülkiyeti hakkındaki iddialarla ilgili olarak yapılan tahkikat Burak Duvarı'nın ve diğer binaların İslami Vakıfların mülkiyetinde olduğunu tescil eden bir karar ile neticelenmiştir. Günümüzde duvarın öntindeki mevcut meydan İsrail İşgal Güçleri tarafından 1967'de Kudüs'ün işgalinden sonra, Müslümanlar'a ait Mağribiler Mahallesi'nin yıkılması ve burada yaşayan Müslümanlar'ın bölgeden uzaklaştırılmasını müteakip ortaya çıkmıştır.

NAMAZGÂHLAR

Mescid-i Aksa sahasında 26 namazgâh bulunmaktadır. Namazgâhlar yerden 1 metre yükseklikte taştan mamul yüzeyi düz alanlardır. Birbiriyle basmakla bağlanmıştır ve birçoğunda küçük bir mihrap veya kıblenin yönünü gösterecek işaret taşı bulunmaktadır. Bu namazgâhlar namaz, vaaz ve ders için tahsis edilmiştir ve hala bu amaçla kullanılmaktadır. Bu yirmi altı namazgâhın ikisi yeni yapılmıştır, diğerleri ise çeşitli İslami dönemlerde özellikle Memlûklüler ve Osmanlılar dönemlerinde yapılmıştır.

Haritanın Lejantları

- 1.Kible Mescidi
- 2.Kubbetü's-Sahra
- 3.Kadım Aksa Mescidi
- 4.Mervan Mescidi
- 5.Kadınlar Mescidi
- 6.Hazreti İsa Beşiği ve Mescidi
- 7.Burak Mescidi
- 8.Mağribliler Mescidi
- 9.Silsile (Zincirli) Kubbesi
- 10.Miraç Kubbesi
- 11.Peygamber Mihrabı ve Kubbesi
- 12.Süleyman Kubbesi
- 13.Musa Kubbesi
- 14.Hızır Kubbesi
- 15.Yusuf Ağa Kubbesi
- 16.Yusuf Kubbesi
17. Ruhlar Kubbesi
- 18.Muhammediye Zaviyesi'nin Kubbesi/ el-Halîli Kubbesi
- 19.Sultan II. Mahmut Kubbesi/ Peygamber Aşıklarının Kubbesi
- 20.Nahivciler Kubbesi
- 21.Ğavânime Kapısı Minaresi
- 22.Esbat Kapısının Minaresi/ Salâhiye Minaresi
- 23.Mağribliler Kapısı Minaresi/ Fahriye Zaviyesi Minaresi
- 24.Silsile (Zincirli) Kapısı Minaresi
25. Güney Kemerleri
- 26.Doğu Kemerleri
- 27.Batı Kemerleri
- 28.Kuzeybatı Kemerleri
- 29.Kuzeydoğu Kemerleri
- 30.Güneybatı Kemerleri
- 31.Güneydoğu Kemerleri
- 32.Hitaniye Medresesi
- 33.Fahriye Medresesi
- 34.Dividdâr Medresesi
- 35.Tenkeziye Medresesi
- 36.Fârisiye Medresesi
- 37.Eşrefiyye Medresesi
- 38.Melekiye Medresesi
- 39.Câviliye Medresesi
- 40.Hatuniye Medresesi
- 41.Esardiye Medresesi
- 42.Aragoniye Medresesi
- 43.Eminiyye Medresesi
- 44.Bâsiyye Medresesi
- 45.Mencekiye Medresesi
- 46.Osmanlı Medresesi
- 47.Kuzey Revakları
- 48.Batı Revakları
- 49.Esbât (Kabileler) Kapısı
- 50.Hıttâ Kapısı
- 51.Şerefü'l-Enbiya Kapısı
- 52.Ğavânime Kapısı
- 53.Nâzır Kapısı
- 54.Hadid Kapısı
- 55.Kattânin (Pamukçular) Kapısı
- 56.Mathara Kapısı
- 57.Sekine Kapısı
- 58.Silsile (Zincirli) Kapısı
- 59.Mağribliler Kapısı
- 60.Rahmet Kapısı veTevbe Kapısı
- 61.Cenazeler Kapısı
- 62.Müzdevce (İkili) Kapısı
- 63.Müselles (Üçlü) Kapı
- 64.Münferid (Tekli) Kapı
- 65.Şadırvan
- 66.Melik İsa Muazzam Su Deposu
- 67.Kayıtbay Sebili
- 68.Narenciye Sebili
- 69.Kasım Paşa Sebili
- 70.Süleyman Sebili
- 71.Nureddin Zengi Minberi/ Selahaddin Eyyübi Minberi
- 72.Burhaneddin Minberi
- 73.İslam Müzesi
- 74.Burak Duvarı.

Yukarıda zikredilen lejantların rakamları, işaret edilen yerlerin haritadaki sıralamasına göre dir. Her mekânın harita üzerinde birbirini takip eden özel bir numarası vardır.